

W kierunku tworzenia współczesnych modeli sprawozdawczości finansowej

Ewa Śnieżek, Michał Wiatr

8.1. Wprowadzenie

Początek XXI wieku przyniósł światu kolejne przemiany polityczne i społeczno-ekonomiczne w skali globalnej. Uznanie priorytetu wartości dla akcjonariusza, wprowadzenie kategorii wartości godziwej i wzrost znaczenia perspektywnego spojrzenia na rzeczywistość gospodarczą spowodowały przejście od pomiaru zysku do pomiaru wartości przedsiębiorstwa i ujawniły zarazem jeden z podstawowych współczesnych dylematów – wycenę w wartości godziwej w kontekście równoległego posługiwania się kategorią wartości historycznej. Jednocześnie głośnym echem odbiły się skandale finansowe, uświadamiające z jednej strony słabości natury ludzkiej, a z drugiej wagę dobrej informacji finansowej.

Informacja jest w globalnej gospodarce, obok umiejętności korzystających z niej użytkowników, jednym z kluczowych czynników warunkujących sukces w biznesie. To właśnie ona stanowi podstawę podejmowania decyzji gospodarczych, umożliwia sprawne funkcjonowanie rynków oraz determinuje poprawność odwzorowania sytuacji finansowej przedsiębiorstwa zarówno w ujęciu *ex post*, jak i *ex ante*¹.

Rachunkowość, bez względu na sposób jej definiowania, ma na celu odwzorowywanie rzeczywistości gospodarczej i komunikowanie tych odwzorowań otoczeniu. Społeczne postrzeganie rachunkowości determinu-

¹ Informacyjna funkcja rachunkowości jest najstarszą funkcją realizowaną przez nią w podmiotach gospodarczych oraz w ich otoczeniu. To właśnie ta funkcja oraz konieczność jej doskonalenia stały się motorem rozwoju rachunkowości, jej metod, form i stosowanych technik (Messner 1999, s. 117–128).

je kontekst, w jakim rozważa się jej rozwój. Kierunek zmian w rachunkowości wyznacza społeczeństwo ery informacji i wiedzy.

Specyfika otoczenia, w którym funkcjonuje przedsiębiorstwo, determinuje jego działanie. Wraz z ewolucją procesów ekonomicznych i społecznych, następującą równoległe z rozwojem gospodarczym zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej, istotnym zmianom uległy na przestrzeni wieków znaczenie i interpretacja otoczenia podmiotów gospodarczych. Już w roku 1992 E. Burzym podkreślała wagę tych zmian, pisząc (Burzym 1992, s. 182): „Uprzednio zakres »otoczenia« przedsiębiorstwa uprawnionego do wglądu w jego sprawozdawczość finansową ograniczano do tzw. otoczenia ekonomicznego obejmującego te podmioty gospodarcze, które uczestniczą:

- 1) w dopływie kapitału (akcjonariusze, właściciele obligacji, banki),
- 2) w transakcjach wymiennych (dostawcy i odbiorcy),
- 3) w podziale zysku (właściciele, państwo).

Obecnie »otoczenie« przedsiębiorstwa rozumiane jest znacznie szerzej, obejmuje bowiem także tzw. otoczenie społeczne i środowisko naturalne. Wiąże się to z szerzej rozumianą odpowiedzialnością społeczną przedsiębiorstw. Obejmuje ona także odpowiedzialność względem pracowników, społeczności lokalnej, społeczeństwa jako całości, a nawet względem przyszłych pokoleń”.

Rachunkowość zmienia się wraz z ewolucją społeczeństwa i rozwojem gospodarczym, a jej metody i rozwiązania odzwierciedlają coraz to nowe potrzeby ekonomiczne i informacyjne otoczenia społeczno-gospodarczego. Od lat między rachunkowością i jej otoczeniem obserwuje się rodzaj sprzężenia zwrotnego – rachunkowość uczestniczy aktywnie w kreowaniu otaczającej przedsiębiorstwa rzeczywistości gospodarczej, jednocześnie tę rzeczywistość odwzorowując. Wpływa ona na otoczenie (kształtuje je), a jednocześnie silnie reaguje na jego zmiany (pozostaje pod wpływem otoczenia, w którym jest stosowana). Rachunkowość odzwierciedla zatem relacje gospodarcze i jednocześnie sama na nie oddziałuje. Nie jest zawieszona w próżni; jest związana *ex natura* z rachunkiem wartości, a kategoria wartości stanowi o jej istocie. Rachunkowość funkcjonuje w konkretnych warunkach, odzwierciedla konkretne relacje, oczekuje się od niej konkretnych efektów, czyli wiernej, rzetelnej i prawdziwej informacji, nie tylko finansowej.

Sprawozdawczość finansowa jest najbardziej syntetycznym źródłem informacji o sytuacji finansowej i dokonaniach podmiotu. Wielowarstwowość tego źródła wynika bezpośrednio z oddzielenia funkcji własności od funkcji zarządzania, co spowodowało funkcjonowanie wielu stron zaintere-

sowanych informacją finansową. Wzrost przejrzystości i jakościowo poprawnej zawartości informacyjnej sprawozdań jest dziś przedmiotem badań oraz intensywnych prac organizacji międzynarodowych odpowiedzialnych za tworzenie globalnych standardów rachunkowości, w szczególności sprawozdawczości finansowej.

Nieporównywalnie większa niż dotychczas skala zmian w sprawozdawczości finansowej jest spowodowana procesami globalizacji. Proces tworzenia globalnego systemu rachunkowości został zapoczątkowany już bardzo dawno. W niektórych krajach uczestnictwo w tych procesach przejawia się w podejmowaniu wysiłków na rzecz umiędzynarodowienia własnych rozwiązań krajowych. Jednak większość krajów aktywnie włączyła się w procesy tworzenia i doskonalenia wzorców. A. Jarugowa podkreślała, że „standardy stanowią alternatywę dla rynku i rozwiązań legislacyjnych jako środków organizacji społeczeństw” (Jaruga 2007, s. 523).

Rachunkowość, a szczególnie sprawozdawczość finansowa, powinna być do pewnego stopnia zdominowana przez reguły i zasady, restrykcje i narzucenie obowiązku, ponieważ bez istnienia zasad teorii rachunkowości wiele problemów byłoby rozwiązywanych w sposób niezapewniający odpowiedniego stopnia jednolitości i spójności. Rachunkowość powinna być również, jako nauka stosowana, otwarta na zmiany, nowe rozwiązania i interpretacje. Powinna się rozwijać i, jak pokazuje historia, rozwija się szczególnie gwałtownie w okresie powojennym. Tego zawsze uczyła nas Profesor Alicja Jaruga.

Nawiązując do tradycji klasycznych ujęć teorii rachunkowości, m.in. aksjomatycznej teorii R. Mattessicha (szerzej Szychta 1996) i trzech wymiarów w rachunkowości Y. Ijiriego (Jarugowa 1991, s. 12–26), Profesor Jaruga wyróżniła wśród współcześnie występujących podejść do rachunkowości cztery podstawowe:

1) podejście prawdy absolutnej, wcześniej omawiane jako podejście „prawdziwego zysku”, gdzie rachunkowość jest traktowana jako system izolowany, nieorientowany na cel, ani na konkretnego odbiorcę informacji;

2) podejście prawdy względnej, a więc podejście użytkownika, zorientowane ściśle na podejmowanie decyzji, w którym istotne miejsce zajmuje problem ekonomiki informacji;

3) podejście konsekwencji ekonomicznych, opierające się na założeniu, że „odpowiednie społeczne systemy rachunkowości nie mogą być wprowadzone z potrzeb informacyjnych wybranej, jednej grupy użytkowników, lecz powinny być badane społeczno-ekonomiczne konsekwencje różnych

norm, metod rachunkowości i konsekwencje te powinny stanowić podstawę wyboru ze względu na przyjęte kryterium” (Jarugowa 1991, s. 20).

Podstawą tego podejścia jest założenie, że standardy rachunkowości nie są neutralne i mogą być uznane za odpowiednie dla danego społeczeństwa lub większej zbiorowości, gdy służą informacyjnie temu społeczeństwu, a nie tylko jednej, wybranej grupie użytkowników. „Oznacza to, że społeczno-ekonomiczne konsekwencje różnych systemów rachunkowości powinny być badane i powinny stanowić podstawę wyboru między różnymi systemami czy zasadami rachunkowości” (Jarugowa 1992, s. 13);

4) podejście rachunku odpowiedzialności związane ze społecznym i gospodarczym rozrachunkiem z odpowiedzialności za podmiotową efektywność gospodarowania powierzonym majątkiem. „Uważa się, że chodzi tu o taki pomiar ekonomicznej efektywności, który nie jest podatny na manipulację zainteresowanych stron, np. kierowników, agentów w stosunku do właścicieli. Problem stanowi głównie łączenie jasnych i niedwuznacznych mierników efektywności z zakresem odpowiedzialności przedsiębiorstw i wyodrębnionych zespołów autonomicznych. (...) Twierdzi się, że system rachunkowości nie jest jednym z wielu systemów informacyjnych, lecz że rachunkowość jest systemem unikalnym, gdyż jest częścią systemu rozrachunku z odpowiedzialności za efektywność ekonomiczną i społeczną” (Jarugowa 1991, s. 17 i 23).

Rachunkowość jest związana z pomiarem i komunikowaniem użytecznej informacji finansowej, pełni więc z definicji rolę usługową w stosunku do użytkowników tej informacji. Ze względu na zróżnicowane potrzeby informacyjne różnych grup użytkowników nie jest więc możliwe, aby istniała jedna, ogólnie uniwersalna teoria rachunkowości, dostosowana do zaspokojenia potrzeb wszystkich użytkowników. Każdy wybór metod rachunkowości będzie zależeć od użytkownika i celów, którym informacje mają służyć.

W celu określenia, zdefiniowania, klasyfikacji oraz analizy wzajemnie uzależnionych od siebie, wewnętrznych procesów tworzenia i komunikowania informacji finansowej były i są tworzone zarówno proste, jak i złożone modele przedstawiające w różnych ujęciach procesy zachodzące w organizmie gospodarczym oraz ich konsekwencje.

A. Jarugowa pisała: „Rachunkowość prezentuje realność i wiarygodność postępowania podmiotów gospodarujących poprzez ogólnie akceptowane zasady rachunkowości czy standardy, tak jak prawa są sprawiedliwe przez legalność. Można zatem rozróżnić zgodność z zasadami (prawo rachunkowości) kontrolowaną przez biegłych księgowych i zgodność z ogólnymi

pryncypiami (kontrolowaną w niektórych wypadkach), podczas gdy kontrola ogólnych zadań rachunkowości przebiega w dyskusji i konfrontacji między praktykami i naukowcami. Znaczenie rachunkowości jest związane z jej kulturowym pochodzeniem jako »artifaktu«², więc również z wpływem zmian kulturowych na zmiany sprawozdań finansowych (wyjść) rachunkowości poprzez wzajemne powiązanie płaszczyzn, o których była mowa. Tak więc można odróżnić tworzenie modelu rachunkowości jako odbicia rzeczywistości i rolę modelu rachunkowości w oddziaływaniu na tę rzeczywistość” (Jarugowa 1986, s. 20).

Synteza wniosków z krytycznych analiz koncepcji, regulacji i praktyki prezentacji informacji w sprawozdaniu finansowym pozwala na stwierdzenie, że stosowane w tym zakresie rozwiązania mogą być ulepszone tak, aby spełniały wymagania współczesnych raportów biznesowych. Od lat rysuje się zatem potrzeba stworzenia nowego modelu sprawozdawczości. W niniejszym opracowaniu przedstawiono nowe podejście do modelowania bilansu i rachunku przepływów pieniężnych, oparte na teoriach bilansowych myślicieli niemieckich.

8.2. Nowa formuła sprawozdawcza bilansu oparta na teorii bilansowej Wilhelma Osbahra³

Celem modelu jest wypełnienie luki komunikacyjnej między przedsiębiorstwem (reprezentowanym przez zarząd) a inwestorami i innymi interesariuszami w zakresie prezentacji sytuacji finansowej, zgodnie z założeniami teorii bilansowej W. Osbahra, osadzonej w nurcie rozwiązań rachunkowości XXI w. (zob. szerzej Wiatr 2012). Bilans, jako sprawozdanie z sytuacji finansowej jednostki określonej na konkretny dzień bilansowy, przekazuje informacje silnie zagregowane, które mogą utrudniać właściwą ocenę przedsiębiorstwa. Poprzez właściwą reklasyfikację danych finansowych i ich rozwarstwienie jest możliwe zaprezentowanie informacji w formie użytecznej dla odbiorcy.

Inaczej mówiąc, celem modelu jest prezentacja narzędzia, które umożliwi reorganizację pozycji w bilansie i podział oraz prezentację zgodnie

² A. Jarugowa nawiązuje tu do referatu *Accounting as an Artifact* D. Boussarda prezentowanego na III Kongresie EAA, Amsterdam 1980.

³ Omawiany model jest autorską propozycją M. Wiatra przedstawioną w jego rozprawie doktorskiej.

z następującym założeniem: reklasyfikacja pozycji bilansu oraz rozwarstwienie wielkości bilansowych i wydzielenie z każdej pozycji danych oznaczających zdarzenie pozorne (np. szacunek wynikający z wyceny do wartości godziwej), a także zaprezentowanie ich w sposób charakterystyczny dla danego modelu (zgodny z teorią bilansową W. Osbakra).

Model wpisuje się w trendy wyznaczane przez najnowsze standardy i założenia koncepcyjne międzynarodowej rachunkowości. Nowa formuła bilansu spełnia założenia koncepcyjne, które za ogólny cel sprawozdawczości finansowej⁴ w zakresie użyteczności generowanej informacji stawiają m.in.:

1) dostarczanie użytecznej informacji dla obecnych i potencjalnych inwestorów, kredytodawców, jak i innych podmiotów udostępniających kapitał przedsiębiorstwu (IASB 2010, s. A27);

2) dostarczanie informacji, na podstawie której będzie możliwe dokonanie prognozy w zakresie przyszłych przepływów pieniężnych generowanych w przedsiębiorstwie (IASB 2010, s. A27).

W. Osbahr⁵, jako dyrektor Instytutu Naukowego Büscha w Hamburgu, podjął na początku XX w. próbę rozpatrzenia problemu oznaczenia wartości bilansowych (wpływu wyceny bilansowej na pozycje bilansowe) z punktu widzenia przedsiębiorcy (właściciela przedsiębiorstwa), tym samym wyraźnie podkreślając konieczność rozpatrywania kształtu bilansu przez pryzmat

⁴ Dokument *The Conceptual Framework for Financial Reporting* został wydany we wrześniu 2010 r. przez Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Board – IASB) i stanowi ramy konceptualne sporządzania i prezentowania sprawozdań finansowych.

⁵ H. Nicklisch i wdowa po tragicznie zmarłym w marcu 1920 r. W. Osbahrze zdecydowali o ponownym wydaniu jego cieszącej się dużą popularnością książki *Die Bilanz vom Standpunkt der Unternehmung. Die bisherige und zukünftige Gestaltung der Grundfragen des Bilanzproblems (Bilans z punktu widzenia przedsiębiorcy. Aktualne i przyszłe zagadnienia kształtowania problemów bilansu)*, pierwotnie opublikowanej w 1918 r. Niskonakładowa publikacja wydana przez Wydawnictwo Carla Ernsta Poeschela jest dziś praktycznie nieosiągalna w światowych bibliotekach. Wydanie, na którym opierają się rozważania autora niniejszej części opracowania, ukazało się w roku 1923 i jest dostępne w około 30 bibliotekach na świecie. Zebranie przemyśleń W. Osbakra na temat rachunkowości było dla H. Nicklisch ważnym przedsięwzięciem, stanowiło bowiem z jednej strony próbę wystawienia pomnika wybitnemu znawcy tematyki bilansoznawstwa i urzędnikowi administracyjnemu, a z drugiej było oddaniem hołdu przyjacielowi. We wstępie do książki H. Nicklisch podkreśla niezwykły potencjał zawartych w niej myśli i koncepcji, a przede wszystkim jasność poglądów i ich ponadczasowość. Niniejsze opracowanie stanowi jedną z pierwszych prób prezentacji założeń tej teorii bilansowej w polskim piśmiennictwie jako wyznaczającej kierunek doskonalenia sprawozdawczości finansowej.

celów realizowanych przez przedsiębiorstwo. Proponowany model sprawozdawczy bilansu, który mógłby stanowić jeden z elementów raportu biznesowego, musi spełniać wymagania informacyjne stawiane przez współczesnych odbiorców raportów biznesowych (a w węższym rozumieniu – odbiorców sprawozdań finansowych). Model stanowi adaptację założeń teorii bilansowej W. Osbahra (powstałej na początku ubiegłego wieku)⁶ do wymagań użytkownika sprawozdań finansowych w XXI w. Dokonując translacji teorii Osbahra na obecne wymogi sprawozdawcze, uwzględniające rozbudowę mechanizmów rynkowych i zachowań jego uczestników, należy przedsiębiorcę (rozumianego zgodnie z definicją panującą na początku ubiegłego wieku w Niemczech) traktować na równi ze współcześnie szeroko definiowanym inwestorem (przez określenie to rozumiemy zarówno właściciela, który zainwestował w założenie przedsiębiorstwa, jak i potencjalnego inwestora, którym może być każdy czytelnik sprawozdania finansowego).

Teoria bilansowa W. Osbahra wyprzedzała ówczesną myśl rachunkowości i nadawała bilansowi kształt, który mógł być trudny do wyobrażenia w tamtym czasie. Dzięki wizjonerskiemu spojrzeniu teoria ta może stanowić narzędzie do wykorzystania w realiach XXI w. Jej uniwersalność i elastyczność powodują, że zdaniem autora można uważać ją za wysoce użyteczną. Teoria W. Osbahra w znaczącej części opisuje problem „oznaczenia wartości bilansowych”⁷, wskazując, że wartości wykazywane w bilansie mogą składać się z kilku nakładających się warstw informacyjnych, których to istnienie zaciemnia rzeczywisty wizerunek sytuacji majątkowej i finansowej przedsiębiorstwa.

W. Osbahr łączył interes wierzycieli⁸ według intencji prawa handlowego oraz interes przedsiębiorcy ze stanowiska gospodarczo-zarobkowego;

⁶ Dokładna nazwa teorii brzmiała „bilans przedsiębiorstwa w ujęciu przedsiębiorcy” (którego należało utożsamiać z właścicielem przedsiębiorstwa).

⁷ W. Osbahr przez termin „oznaczenia bilansowe” rozumiał problem wyceny pozycji bilansowych, a dokładniej zajmował się opisem wielkości tworzących daną wielkość bilansową.

⁸ Przez sformułowanie „wierzyciele” należy rozumieć całe otoczenie jednostki gospodarczej zainteresowane jej sytuacją finansową, tj. wierzycielami są właściciele, którzy powierzyli majątek przedsiębiorcom (menedżerom) i roszczą sobie prawo do wypłacenia dywidendy, potencjalnymi wierzycielami mogą stać się w przyszłości inwestorzy, wierzycielami są również przedsiębiorcy, którzy uzależnieni od sytuacji (płynności) finansowej jednostki zgłaszają roszczenia do wynagrodzeń.

jednocześnie chciał uzasadnić i uwarunkować ich wzajemną zależność⁹. Sugerował, aby w bilansie uwzględnić wszelkie zmiany powstałe w gospodarczej strukturze przedsiębiorstwa i w jej częściach składowych¹⁰. Te zmiany radził wyrazić osobnymi pozycjami jako „przyrost wartości” w aktywach oraz „rezerwa z przyrostu wartości” w pasywach (Scheffs 1938, s. 308–309). Zaprezentowany w ten sposób bilans pokazuje, jaka część aktywów jest generowana na dzień bilansowy poprzez wszystkie działania związane z ich wyceną, a jaka jest wypracowana w toku „prawdziwej” (operacyjnej, faktycznie zrealizowanej) działalności gospodarczej.

W. Osbahr w swojej publikacji dokonuje krytyki koncepcji dynamicznego bilansu, jednocześnie zwracając uwagę na problem inflacji w sprawozdaniach finansowych oraz jej wagi dla potrzeb przedsiębiorstw i gospodarki narodowej. Książka pierwotnie była konsekwencją serii wykładów i badań naukowych prowadzonych przez niego w Hamburgisches Kolonialinstitut oraz doświadczenia zdobytego w praktyce rachunkowości. W oryginalnym wstępie do pierwszego wydania W. Osbahr stwierdza, że publikacja jest przeznaczona zarówno do specjalistów z zakresu prawa handlowego i nauk politycznych, jak i członków życia gospodarczego, gdyż zawiera przekaz teoretyczny oprawiony w umiejętności techniczne. W jego pracy zauważa się wyraźne zainteresowanie oznaczeniem (wyceną) wartości bilansowych, szczególnie w kontekście utraty wartości pieniądza w otoczeniu narażonym na wysoką inflację. Autor dostrzegał w ówczesnych teoriach bilansowych skupienie się w bilansie wyłącznie na jednym aspekcie: wyniku finansowego.

⁹ Rozważania W. Osbakra wyprzedzają panującą w owym okresie klasyczną teorię przedsiębiorstwa. Jego propozycja bilansu przewiduje coraz większą złożoność funkcjonowania jednostek gospodarczych, rozbudowanie struktur organizacyjnych, rozdzielenie własności i zarządzania przedsiębiorstwem. Właśnie w tym ostatnim obszarze najczęściej mamy do czynienia z kreatywną częścią rachunkowości, co nie oznacza, że zgodną z prawem. Podstawowy paradygmat klasycznej teorii przedsiębiorstwa, podkreślający, że zawsze celem podstawowym przedsiębiorstwa jest tylko maksymalizacja zysku, stworzył w latach późniejszych podstawy do budowania metod i technik kształtowania sprawozdań finansowych. W. Osbahr poszedł o krok dalej i zaprezentował bilans, który jednocześnie zaspokajał interesy obecnych i przyszłych właścicieli. Pokazywał efektywność nadzoru nad powierzonym majątkiem, stąd też nacisk w nazwie na słowo „przedsiębiorca”, którego możemy traktować jak ówczesnego menedżera.

¹⁰ W sytuacji, gdy rachunkowość zgodna z MSR/MSSF pełna jest licznymi szacunkami, czyli obszarów potencjalnej kreatywności, dokonanie podziału bilansu na część „historyczną” oraz część „składniki aktywów bądź pasywów w wartościach przeszacowanych” pozwalałoby ująć ten do tej pory niewymierny (nieujmowany oddzielnie) element, jakim jest kreacja bilansu na dzień jego sporządzania.

wym, bądź strukturze kapitałowej a tym samym przewidywał, że w następnych latach bilans stanie się elementem sprawozdania finansowego, na które będzie należało patrzeć w sposób bardziej kompleksowy, wieloaspektowy, wieloadresowy.

Założenia wspomnianej teorii bilansowej stanowią fundament teoretycznych podstaw umożliwiających stworzenie nowego modelu sprawozdawczego bilansu. Warunkami decydującymi o atrakcyjności modelu oraz o jego wysokiej użyteczności dla odbiorców sprawozdań finansowych świadczą następujące jego cechy:

1) model opiera się na reklasyfikowaniu danych finansowych, które ma służyć do dokonania oceny działań faktycznie zrealizowanych (istotnych operacyjnie) oraz do oddzielenia ich od działań pozornych (nieistotnych operacyjnie), niejednokrotnie istotnych wynikowo (kształtujących wynik okresu);

2) model zakłada również zmiany w prezentacji wyniku finansowego, tj. rozwarstwienie informacji (zaszeregowania kosztów i przychodów) – zostaje oddzielony (i oddzielnie zaprezentowany) wynik na podstawowej działalności operacyjnej (istotnie operacyjnej) od wyników osiąganych poprzez inne uzupełniające, niecykliczne, tymczasowe, sporadyczne działania (nieistotne operacyjnie);

3) model charakteryzuje się wysoką elastycznością, tzn. można go wykorzystać wielowymiarowo i wieloaspektowo (tzw. wielowariantowość modelu), np. do oceny wpływu rachunkowości kreatywnej (model może stanowić narzędzie oceny poprzez odpowiednią reklasyfikację danych, tym samym uwidaczniając obszary, w których mogło nastąpić pozorne kształtowanie wizerunku). Model umożliwia ocenę wpływu, jakie na sytuację finansową wywiera zastosowanie nowoczesnych metod wyceny; jednocześnie nie będzie stanowić negacji uzyskanych wartości wynikających z wycen oraz nowoczesnych trendów sprawozdawczości (np. struktura bilansu według projektu MSSF).

Z założeń teorii bilansowej W. Osbahra wynika, że nie neguje on mechanizmów ustalania wartości bilansowych (ówczesnych, czy też w przypadku modelu – teraźniejszych), a jedynie próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy zagregowana wartość bilansowa (składająca się z kilku warstw nakładających się na siebie) jest źródłem użytecznej informacji dla adresata sprawozdania finansowego. Uniwersalność teorii i potencjalne obszary świadczące o możliwościach zastosowania proponowanego modelu sprawozdawczego dają przekrój celów, jakim może służyć nowy sposób prezentacji bilansu (por. tabela 8.1).

Tabela 8.1. Potencjalne obszary wykorzystania teorii bilansowej W. Osbahra w praktyce rachunkowości XXI w.

Obszar wykorzystania (cel sporządzenia modelu)	Poziom użyteczności	Opis
Analiza efektywności działalności operacyjnej (istotnej) oraz wpływu zdarzeń nieistotnych operacyjnie	Podstawowy	Próba oceny rzeczywistości wykonywanej działalności operacyjnej, w odróżnieniu od zdarzeń pozornych, nieoperacyjnych (podział wyniku finansowego na wynik istotny operacyjnie oraz wynik z wyceny, działań pozornych – wynik na zdarzeniach nieistotnych operacyjnie); podział w strukturze bilansu na pozycje w koszcie historycznym wraz z wydzieloną wyceną pozycji bilansowych (rozwarstwienie oznaczeń bilansowych)
Analiza zdolności do generowania wartości w przyszłości	Podstawowo-uzupełniający	Próba oceny zdolności do generowania wartości w przyszłości, zarówno w ujęciu memoriałowym, jak i prognoz kasowych (ocena możliwości generowania wartości w przyszłości zgodnie z najnowszymi wyznacznikami sprawozdawczości finansowej według IASB/FASB czy też ocena sprawozdań sporządzonych według MSSF/MSR)
Ocena wpływu rachunkowości kreatywnej	Uzupełniający	Próba oceny „pozorności” wyniku finansowego, tzn. oszacowania jego części będących wynikiem wyłącznie działań mających na celu fryzowanie wyniku finansowego
Ocena wpływu sytuacji wyjątkowych (przejęć, fuzji czy zmiany systemów rachunkowości)	Uzupełniający	Próba oceny wpływu sytuacji wyjątkowych, takich jak zmiany kapitałowe (fuzje, przejęcia) czy zmiany systemu rachunkowości (np. przejście z ustawy o rachunkowości na MSSF/MSR) na ogólną sytuację finansową oraz wynik finansowy

Źródło: opracowanie własne.

Przyjęte w tabeli 8.1 określone poziomy użyteczności definiowane jako podstawowy, podstawowo-uzupełniający oraz uzupełniający oznaczają, że:

- podstawowy poziom użyteczności określa, że model jest sporządzony zgodnie z założeniami wynikającymi z teorii W. Osbahra i stanowi podstawową notę uzupełniającą do bilansu (tzw. użyteczność sprawozdawcza modelu);

- podstawowo-uzupełniający poziom użyteczności określa, że model jest sporządzony zgodnie z założeniami wynikającymi z teorii W. Osbahra, stanowi podstawową notę uzupełniającą do bilansu oraz zawiera rozbudowaną część dotyczącą przyszłych prognoz (tzw. użyteczność sprawozdawczo- menedżerska modelu);

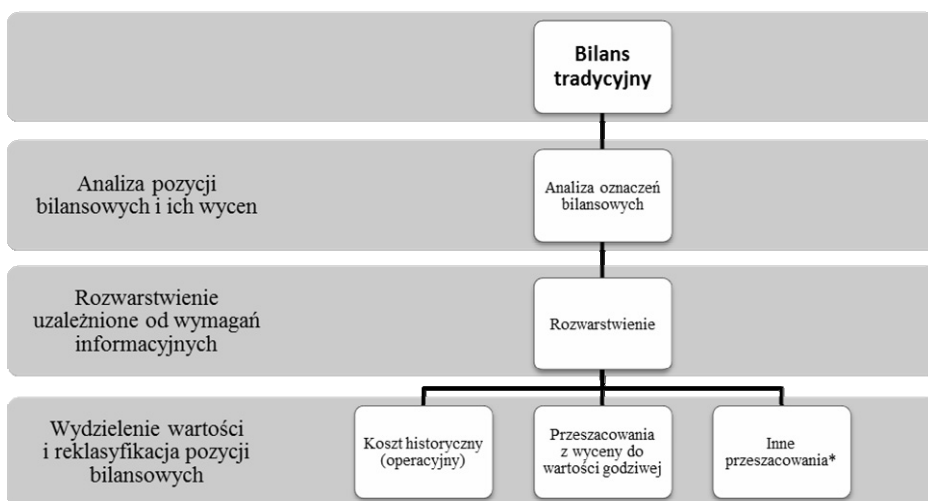
- uzupełniający poziom użyteczności określa, że model jest sporządzony zgodnie z założeniami teorii W. Osbahra, lecz nie musi spełniać obowiązku sprawozdawczego, tzn. stanowić podstawowej noty objaśniającej do bilansu, gdyż może być sporządzony w każdym innym celu (tzw. użyteczność menedżerska modelu).

Podstawowym założeniem modelu jest analiza oznaczeń bilansowych pod kątem ich rozwarstwienia na pożądane poziomy informacyjne, których przekrój czy liczba są uzależnione od zapotrzebowania informacyjnego zgłaszanego przez użytkowników sprawozdań finansowych. Analiza oznaczeń bilansowych winna odbywać się etapowo (por. rysunek 8.1).

Analiza pozycji bilansowych, ich wycen, wyodrębnienie pozycji, które należałoby uznać za bezpośrednio powiązane z działalnością operacyjną, powodują, że uzyskujemy nowy wymiar i kształt sprawozdawczy bilansu. Staje się on bilansem wtórnym w stosunku do bilansu tradycyjnego, jednakże dostarcza informacji o innym ciężarze gatunkowym¹¹. Wiadomo, że zmiany zachodzące w gospodarkach światowych wymuszają na rachunko-

¹¹ Na wstępie definiowania założeń do modelu należy odpowiedzieć na pytanie, czy użytkownik sprawozdania może sam dokonać reklasyfikacji i rozwarstwienia danych finansowych, by móc samodzielnie sporządzić bilans według nowej formuły sprawozdawczej. Tak postawione pytanie można przekształcić na następujące: Czy raporty finansowe zawierają takie przekroje informacyjne, które umożliwiają samodzielne sporządzenie przez użytkownika danego modelu sprawozdawczego? Odpowiedź na nie wskaże, czy dany model może być swobodnie sporządzany przez każdego użytkownika sprawozdania finansowego (tym samym nie będzie wymagany jako obowiązkowa część raportu finansowego w formie noty objaśniającej), czy też informacje potrzebne do jego sporządzenia istnieją wyłącznie na poziomie danego przedsiębiorstwa (wówczas obowiązek sporządzenia tego modelu bilansu, jako części raportu finansowego w formie noty objaśniającej do bilansu, będzie spoczywać na samym przedsiębiorstwie).

wości prezentację danych zgodnych z najnowszymi trendami sprawozdawczymi. Proponowany model nie neguje ważności ani wartości pozycji bilansowych ujmowanych zgodnie z MSSF czy innymi standardami sprawozdawczymi, wręcz przeciwnie, stanowi niekiedy odpowiedź na pytanie o realność wyników, pozycji bilansowych – tych rzeczywiście wykonanych, zrealizowanych, a dotyczących działań operacyjnych przedsiębiorstwa. Nowoczesne modele wycen (a tym samym prezentacji danych w sprawozdaniach finansowych) zawierają coraz większą dążą subiektywnych oszacowań, trudno weryfikowalnych prognoz w zakresie rzeczywistej realizacji wartości, a tym bardziej uchwycenia wartości na dzień bilansowy.

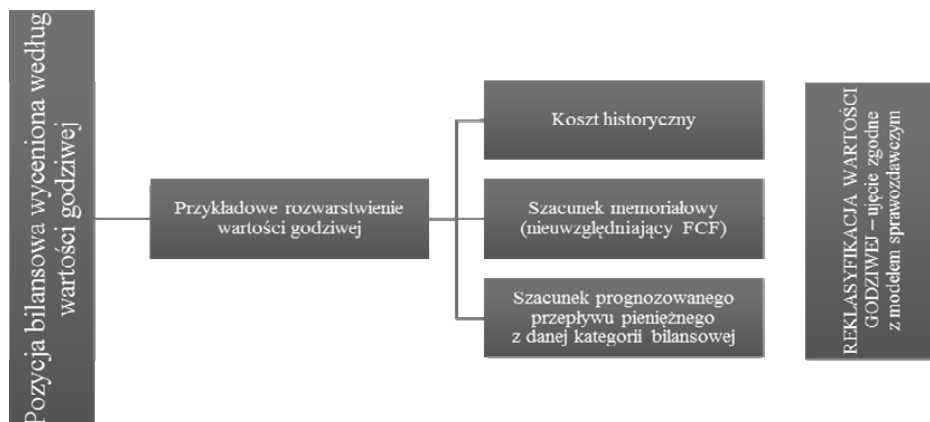

* Inne przeszacowania obejmują działania wymagane przy przekształceniu bilansu do wartości likwidacyjnej, w analizie bilansu podczas przejęć i fuzji, w analizie uwzględniającej implementację nowych wzorców sprawozdawczych (np. bilans zgodny z ujęciem IASB/FASB) oraz w ocenie rachunkowości kreatywnej i jej wpływu na pozorność wyniku finansowego¹².

Rysunek 8.1. Przebieg oznaczania i rozwarstwiania wartości bilansowych
Źródło: opracowanie własne

¹² Pozorny wynik finansowy to wynik ukształtowany wskutek przeprowadzenia transakcji niewynikających z podstawowej działalności operacyjnej; jest on wynikiem uzyskanym na przeprowadzonych wycenach, ujęciach zdarzeń nieoperacyjnych, który kształtuje ogólną kwotę podstawowego wyniku finansowego.

Model sprawozdawczy opiera się w głównej mierze na reklasyfikacji zdarzeń gospodarczych (zaliczeniu ich do działalności istotnej i nieistotnej operacyjnie) oraz rozwarstwieniu wartości bilansowej w celu prezentacji informacji o zdarzeniach zrealizowanych (rzeczywistych) oraz pozornych (np. wynikających z obowiązku wyceny bilansowej). Przykład procesu dokonywania rozwarstwienia wartości bilansowej przedstawia rysunek 8.2¹³.

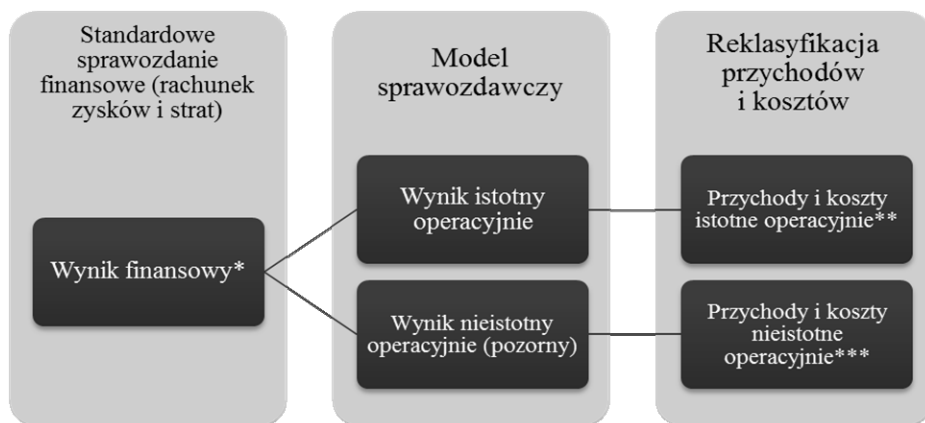

Rysunek 8.2. Rozwarstwienie wartości bilansowych na przykładzie wartości godziwej
Źródło: opracowanie własne

Model sprawozdawczy, oprócz reklasyfikacji pozycji bilansowych pod względem rozwarstwienia wartości godziwej (bądź inaczej ustalonej wartości bilansowej), dokonuje również prostego podziału rachunku zysków i strat na rachunek wyników obejmujący ścisłą działalność operacyjną (zdefiniowaną przez przedsiębiorstwo jako istotną operacyjnie) oraz na rachunek wyników obejmujący działania pozorne, czyli przychody i koszty wynikające z wycen, przeszacowań oraz zdarzeń gospodarczych, których nie można powiązać z podstawową działalnością operacyjną. Powyższy podział pierwotnego wyniku finansowego staje się sygnałem dla odbiorcy informacji finansowej o tym, jaką część pierwotnego wyniku finansowego (wyniku przed podziałem wynikającym z teorii W. Osbahra) stanowi wynik

¹³ Prezentacja tak ujętej wartości bilansowej stanowi dla odbiorcy informacji narzędzie do oceny działalności przedsiębiorstwa, przyszłych potencjalnych możliwości, stopnia wpływania na wynik finansowy zdarzeń niewynikających ze zdarzeń powtarzalnych, istotnych operacyjnie (zaklasyfikowanych przez przedsiębiorstwo do działalności operacyjnej).

osiągnięty na podstawowej działalności operacyjnej¹⁴, a jaki został osiągnięty na innych działaniach (jednokrotnych, związanych z wyceną, sporadycznych, nieistotnych z punktu widzenia działalności operacyjnej). W modelu dokonano podziału wyniku finansowego na wynik finansowy istotny operacyjnie oraz na pozorny wynik finansowy (nieistotny operacyjnie)¹⁵ (por. rysunek 8.3).

* Model może być również użyty do sprawozdań sporządzonych zgodnie z MSSF (dla wyniku całościowego), jak i każdego innego porządku sprawozdawczego (np. ustawy o rachunkowości).

** Przychody i koszty dotyczące rzeczywistej (tzn. zrealizowanej) działalności operacyjnej, czyli bez uwzględnienia wycen i szacunków niebędących efektem działalności operacyjnej, a wymuszone wymogami sprawozdawczymi wynikającymi z wyceny na dzień bilansowy.

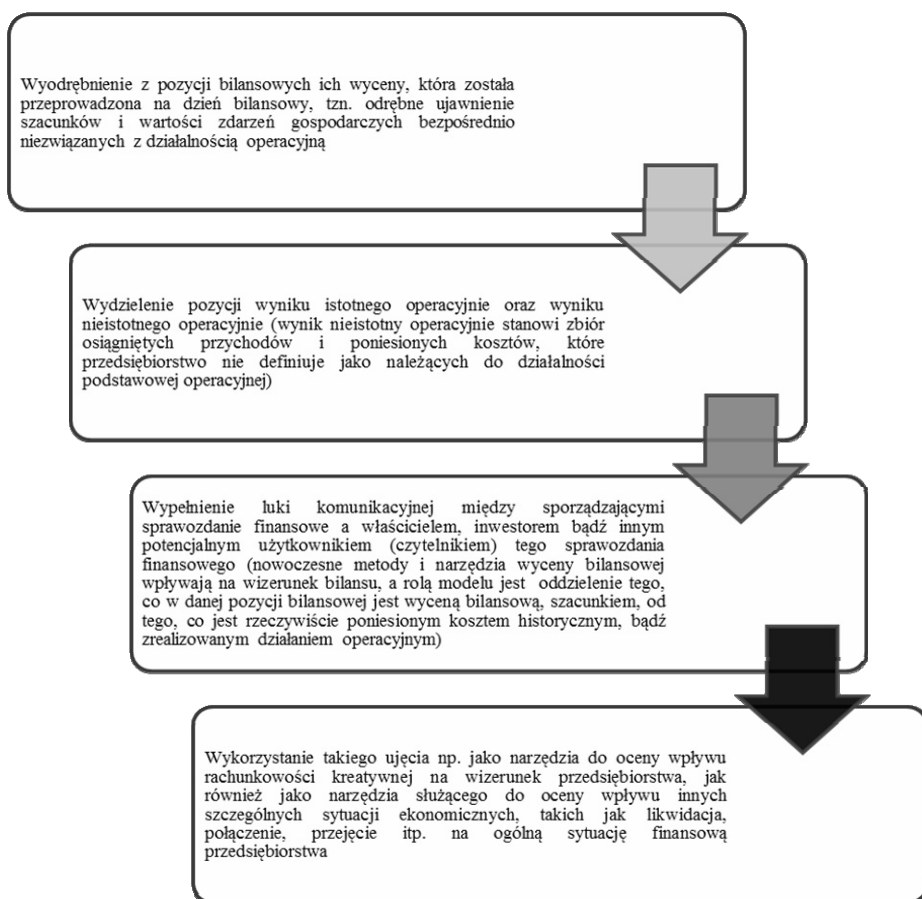
*** Przychody i koszty z działalności innych niż działalność operacyjna oraz przychody i koszty dotyczące wszelkich przeszacowań i wycen bilansowych.

Rysunek 8.3. Ujęcie wyniku finansowego w nowym modelu sprawozdawczym

Źródło: opracowanie własne

¹⁴ Na przykład MSR 7 definiuje działalność operacyjną jako podstawowy rodzaj działalności powodujący powstawanie przychodów oraz każdy inny rodzaj działalności, który nie ma charakteru działalności inwestycyjnej i finansowej. Jednakże W. Osbahr nie przytacza ścisłej definicji co należy uważać za działalność istotną operacyjnie; taka ocena należy do każdego przedsiębiorstwa. Autor wskazuje jednak wyraźnie, że wszelkie działania niepowtarzalne, wyceny bilansowe, działania jednokrotne bądź wynikowo zamierzone nie mogą być odnoszone na wynik działalności, który jest istotny operacyjnie.

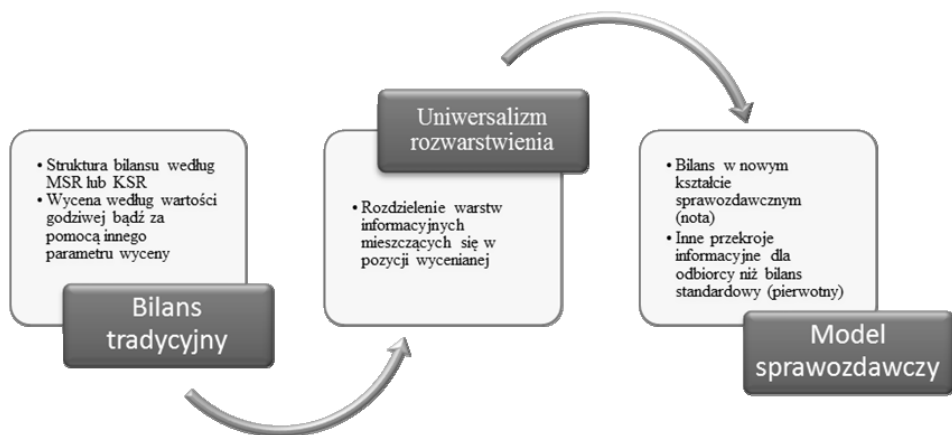
¹⁵ Zgodnie z oryginalnymi zapisami teorii W. Osbaha przychody i koszty zmieniają istotnie kapitał własny, bądź też wpływają na te zmiany nieistotnie. Model stanowi przeniesienie zapisów teoretycznych na grunt rozwiązań rachunkowości wypracowanych w praktyce końca XX i początku XXI w., a więc ponad 100 lat od momentu pojawienia się teorii w niemieckim piśmiennictwie.

Rysunek 8.4. Podstawowe związki przyczynowo- skutkowe w proponowanym modelu bilansu
Źródło: opracowanie własne

Istniejąca luka komunikacyjna między sporządzającymi sprawozdanie finansowe a jego użytkownikami spowodowała opracowanie modelu sprawozdawczego bilansu, który stanowi, w jego ocenie, narzędzie minimalizujące asymetrię informacji pomiędzy zarządami przedsiębiorstw a czytelnikami sprawozdań finansowych oraz jednocześnie stanowi próbę wskazania kierunku doskonalenia sprawozdawczości finansowej. Rysunek 8.4 prezentuje podstawowe związki przyczynowo-skutkowe zawarte w modelu, prezentując go, jako ciąg logicznie uzasadnionych działań nadających bilansowi nowe oblicze.

Powyższe rozważania wskazują na potrzebę zmian prezentacji informacji o bieżącej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, gdyż obecny stan sprawozdawczości finansowej nie do końca odzwierciedla zapotrzebowanie na informacje użyteczne w podejmowaniu decyzji. Wprowadzony sposób prezentacji nie neguje kierunków rozwoju rachunkowości i przyjętego za obowiązujący aktualnego stanu rozwiązań praktycznych. Tym samym przyjęte w modelu przekroje informacyjne stanowią dodatkowy opis danych zawartych w standardowym bilansie, który został wyceniony i zaprezentowany według różnych standardów rachunkowości (krajowych, międzynarodowych) – por. rysunek 8.5.

Rysunek 8.5. Uniwersalność zastosowania nowej formuły sprawozdawczej bilansu
Źródło: opracowanie własne

Bilans przedsiębiorcy (według W. Osbahra) w ogólnej postaci stanowił zbiór użytecznych informacji dla ówczesnego właściciela. W takiej postaci stanowił też wspólny mianownik dokonywania porównań, gdyż dawał podstawy do analizy różnych przedsiębiorstw, bez względu na przyjęte szczegółowe rozwiązania w zakresie metod wyceny (tj. polityki rachunkowości)¹⁶. Tym samym zostaje uwypuklony kolejny pozytywny aspekt budowanego w niniejszym opracowaniu modelu sprawozdawczego, istotny w realiach sprawozdawczości międzynarodowej.

¹⁶ Jak już wcześniej wspomniano, problem braku porównywalności sytuacji finansowej przedsiębiorstw ze względu na różne przyjęte zasady rachunkowości (polityki rachunkowości) został już zauważony na przełomie XIX i XX w. w niemieckim piśmiennictwie z zakresu bilansoznawstwa.

Aktywa		Pasywa	Rachunek zysków i strat
A. Rzeczowe aktywa trwałe		A. Kapitał własny	
1. Środki trwałe			Przychody operacyjne (istotne dla przedsiębiorstwa/przedsiębiorcy)
a. Grunty			
b. Budynki		1. Kapitał podstawowy	
c. Maszyny, urządzenia techniczne itd.			
		2. Rezerwy	
		a. Rezerwy zwyczajne	Koszty operacyjne (istotne dla przedsiębiorstwa/przedsiębiorcy)
2. Trwałe udziały i aktywa przejściowe		b. Rezerwy nadzwyczajne	
		c. Rezerwy celowe	
		3. Zysk netto	I. Wynik finansowych operacyjny – istotny dla przedsiębiorstwa
B. Majątek nabywczy przedsiębiorstwa		Zysk netto (standardowy) zostaje podzielony na:	
1. Dostępne środki pieniężne		I. Wynik finansowy operacyjny – istotny dla przedsiębiorstwa	
a. Gotówka i środki pieniężne na rachunkach		II. Wynik finansowy nieistotny operacyjnie	
b. Weksle			Pozostałe przychody i koszty niezaliczone do operacyjnego wyniku stanowią nieistotną zmianę kapitału (przychody i koszty pozorne) – zaliczane są w dziale korekt zarówno do aktywów, jak i pasywów (zależnie od charakteru)
c. Papiery wartościowe			
2. Należności		B. Kapitał obcy	
a. Należności krótkoterminowe		1. Zobowiązania krótkoterminowe	
b. Należności długoterminowe		a. Akcepty	
		b. Zobowiązania zaksięgowane	
		c. Pasywa przejściowe	
3. Zapasy		2. Zobowiązania długoterminowe	
a. Towary, produkty, półprodukty		a. Kredyty (np. hipoteczne)	
b. Materiały		b. Pożyczki	
		c. Pozostałe	
C. Korekty*		C. Korekty*	
1. Wycena		1. Wycena	
2. Poręczenie uzyskane (otrzymane)		2. Poręczenie sprawowane (przekazane)	II. Wynik finansowy nieistotny operacyjnie

* – w dziale korekt (zarówno w aktywach, jak i pasywach) mogą występować pozycje nieujęte w wyniku finansowym, tzn. działania pozorne (wycena) obciążająca (uznająca) pozycje kapitału własnego

Rysunek 8.6. Struktura bilansu według teorii W. Osbahra

Źródło: opracowanie własne

Umożliwia on porównywanie sytuacji finansowej przedsiębiorstw należących do różnych systemów rachunkowości, podlegających różnym regulacjom prawa¹⁷ czy stosujących różne praktyki rachunkowości.

Analizując bilans W. Osbahra (w postaci ogólnej zaprezentowanej na rysunku 8.6) można dojść do wniosku, że jego budowa charakteryzuje się występowaniem modułów o określonej charakterystyce, zadaniu (funkcji) i zawartości merytorycznej. W tabeli 8.2 usystematyzowano budowę poszczególnych modułów występujących po stronie aktywów i pasywów bilansu.

Tabela 8.2. Charakterystyka budowy modułów w ogólnym wzorze bilansu W. Osbahra

Bilans (strona)	Moduł	Zadanie	Zawartość merytoryczna
1	2	3	4
Aktywa	A	Prezentacja informacji o majątku trwałym (operacyjnym)	Rzeczowe aktywa trwałe, tj.: środki trwałe, trwałe udziały ^a oraz aktywa przejściowe ^b (krótko- i długoterminowe – przypis M.W.)
	B	Prezentacja informacji o majątku obrotowym (nabywczym ^c)	Dostępne środki pieniężne (składające się m.in. z gotówki i środków pieniężnych, weksli, papierów wartościowych), należności (krótko- i długoterminowe) oraz zapasy
	C	Prezentacja informacji o wartości majątku przedsiębiorstwa (zarówno długo-, jak i krótkoterminowego) objętego wyceną zmieniającą jego wartość nabywczą na dzień bilansowy	Moduł wyróżniający się spośród pozostałych – składał się z wyceny (kwoty wyceny powyżej lub poniżej kosztu historycznego dla pozycji bilansu należących do modułów A i B aktywów) oraz składnika aktywów określającego uzyskanie poręczenie ^d
Pasywa	A	Prezentacja informacji o kapitale własnym przedsiębiorstwa oraz wyniku przedsiębiorstwa z podziałem na wynik istotny i nieistotny operacyjnie; wynik nieistotny operacyjnie określa wpływ modułów C z aktywów i pasywów na bieżącą sytuację finansową	Kapitał podstawowy oraz rezerwy (zwyczajne, nadzwyczajne oraz celowe) ^e ; zmiany w kapitale własnym istotne i nieistotne operacyjnie (wynik finansowy istotny i nieistotny operacyjnie)

¹⁷ Takie rozwiązanie jest szczególnie ważne w analizie przedsiębiorstw należących do wielonarodowych grup kapitałowych.

Tabela 8.2. (cd.)

1	2	3	4
Pasywa	B	Prezentacja informacji o obcych źródłach finansowania (zobowiązania krótkoterminowe)	Zobowiązania krótkoterminowe (takie, jak akcepty – zobowiązania wekslowe, pasywa przejściowe ^f , zobowiązania zaksięgowane) oraz zobowiązania długoterminowe (kredyty, pożyczki, inne)
	C	Prezentacja informacji o wycenie dla pozycji bilansu należących do modułu B pasywów	Kwoty wyceny powyżej lub poniżej kosztu historycznego dla pozycji bilansu należących do modułu B pasywów oraz składnika określającego poręczenie sprawowane ^g

^a Przez sformułowanie „trwałe udziały” należy rozumieć kategorie bilansu odpowiadające dzisiejszemu określeniu inwestycji długoterminowych.

^b Przez sformułowanie „aktywa przejściowe” należy rozumieć kategorie bilansu odpowiadające dzisiejszemu określeniu rozliczeń międzyokresowych czynnych.

^c Majątek nabywczy przedsiębiorstwa należy traktować jako kategorie bilansu odpowiadające dzisiejszemu określeniu majątku obrotowego.

^d Pozycja bilansu „dłużnik poręczenie” stanowi informację o dokonany (uzyskany) poręczeniu za przedsiębiorstwo, czyli czymś na wymiar nieodpłatnego świadczenia wykonanego na rzecz przedsiębiorstwa wycenionego rynkowo. Obecnie ta kategoria mogłaby świadczyć o zaistnieniu co najwyżej składnika aktywów warunkowego, pozabilansowego, jednakże w polskiej praktyce podatkowej zaczęła się pojawiać tendencja wyceniania przez organy podatkowe uzyskanych poręczeń, hipotek, zastawów, których działanie ma wymiar pseudonieodpłatnego świadczenia wykonywanego na rzecz przedsiębiorstwa (jest to uzasadniane tym, że bez danej czynności uzyskanie kredytu, pożyczki lub innego źródła finansowania byłoby niemożliwe).

^e W odczuciu autora proponowanego modelu sprawozdawczego bilansu budzi się wątpliwość, czy w świetle tej teorii rezerwy stanowiły składnik kapitału własnego, czy też powinny być one ogólnie przeniesione jako szacunek i umieszczone w module C pasywów. Twórca teorii traktuje rezerwy jako czynnik określający poziom ryzyka operacyjnego, czyli istotny operacyjnie, dlatego nie wyklucza ich z danego modułu.

^f Przez sformułowanie „pasywa przejściowe” należy rozumieć kategorie bilansu odpowiadające dzisiejszemu określeniu rozliczeń międzyokresowych.

^g Poręczenie sprawowane odpowiada dzisiejszemu zobowiązaniu warunkowemu; stanowi ono potencjalne zobowiązanie powstające z chwilą zaprzestania dokonywania płatności za stronę, za którą poręczono.

Źródło: opracowanie własne.

W bilansie według tak określonej formuły dokonuje się rozwarstwienia informacyjnego, którego efekt jest widoczny w dwóch miejscach, a mianowicie:

- efekt przeszacowań pozycji aktywów i pasywów¹⁸ jest zaprezentowany w modułach C (po obu stronach bilansu) oraz
- wynik tych przeszacowań jako odrębna pozycja „Wynik finansowy nieistotny operacyjnie”.

Nowy model sprawozdawczy bilansu – postać bazowa

Proponowany model sprawozdawczy, bazujący na teorii W. Osbahra, ma za zadanie zminimalizować występującą asymetrię informacji oraz zaprezentować odbiorcy informacji finansowej dane w nowym układzie sprawozdawczym, które umożliwią mu dokładniejszą analizę działalności operacyjnej, bądź mogą mu służyć do innych celów. Model sprawozdawczy przede wszystkim poprzez swoją charakterystyczną budowę (prezentację danych finansowych), składającą się z modułów, staje się narzędziem lepszego poznania przedsiębiorstwa przez zewnętrznego interesariusza. Umożliwia analizę skuteczności (efektywności) bieżącej działalności operacyjnej, analizę możliwych w przyszłości do uzyskania wielkości, które na dzień sporządzenia sprawozdania mogą być wyłącznie prognozami (szacunkami). Model podejmuje próbę wypełnienia luki komunikacyjnej, co zaprezentowano w tabeli 8.3.

Tabela 8.3. Wypełnienie luki komunikacyjnej nowym modelem sprawozdawczym bilansu

Składniki luki komunikacyjnej	Rozwiązanie prezentowane przez model
1	2
Luka informacyjna	Obecnie prezentacja danych finansowych pokazuje wyłącznie wynik finansowy końcowy wielu działań związanych z wyceną bilansową. Zaprezentowane dane finansowe, mimo że prezentują sytuację finansową w sposób zgodny z rzeczywistością, grupują w sobie wiele informacji, przez co stają się mało użyteczne dla odbiorcy. Nowy model sprawozdawczy bilansu ma umożliwiać lepszą analizę przedsiębiorstwa w kategoriach udziału i roli w danym segmencie (branży).

¹⁸ Wycena powyżej bądź poniżej kosztu historycznego (przez koszt historyczny rozumie się cenę nabycia, cenę zakupu bądź inaczej określoną wartość początkową danego składnika).

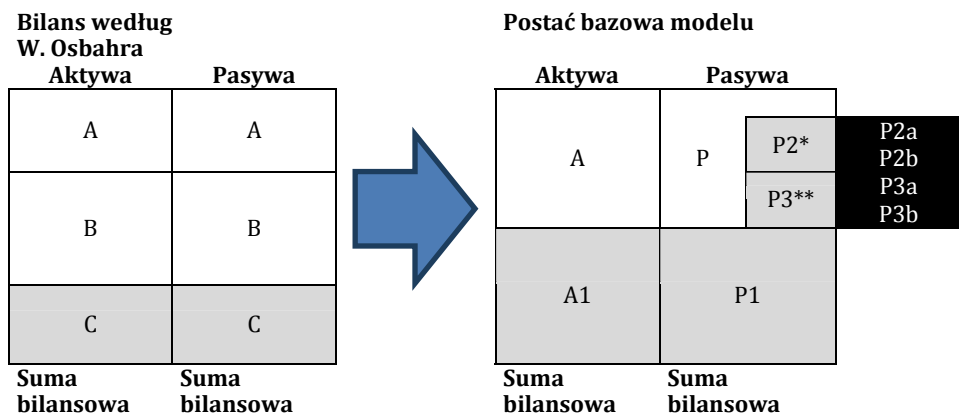
Tabela 8.3. (cd.)

1	2
Luka sprawozdawczości	Obecnie prezentacja danych jest niewystarczająca dla użytkownika sprawozdania finansowego. Nowy model sprawozdawczy przedstawia nowy wymiar bilansu oraz zbiór informacji w nim prezentowanych.
Luka jakości	Luka przypisywana wiarygodności prezentowanych danych. Nowy model sprawozdawczy nie poddaje w wątpliwość wiarygodności obecnie prezentowanych danych finansowych; dokonuje tylko wyraźnego rozwarstwienia wartości tworzących oznaczenia wartości bilansowych, przez co informacja staje się bardziej dokładna; tym samym nadal jest wiarygodna dla jej użytkownika, a ponadto nabiera nowych cech jakościowych.
Luka zrozumienia	Kierownictwo przedsiębiorstwa oraz czytelnicy sprawozdań finansowych przypisują różne wagi bilansowi i zawartym w nim danym finansowym. przypisują Rozwarstwienie przekrojów informacyjnych pomoże w zrozumieniu i lepszej ocenie sytuacji przedsiębiorstwa przez potencjalnego użytkownika.
Luka percepcji	Luka pomiędzy poziomem aktywności kierownictwa spółki w raportowaniu mierników a poziomem adekwatności informacji otrzymywanych przez interesariuszy. Nowy model sprawozdawczy ma za zadanie dostarczać użytecznych informacji interesariuszom do podejmowania przez nich decyzji. Model sprowadza informację finansową na ten sam poziom percepcji dla obu stron.

Źródło: opracowanie własne.

Modułowa budowa modelu bazująca na teorii W. Osbahra¹⁹ nakłada na sporządzającego sprawozdanie obowiązek zaprezentowania przekrojów informacyjnych w ściśle określonej formule i porządku sprawozdawczym (por. tabela 8.2). Aby sprostać tak określoneemu celowi, dokonano transpozycji bilansu według W. Osbahra do bazowej postaci modelu (por. rysunek 8.7).

¹⁹ Wybrane moduły bilansu stanowią prezentacyjne ujęcie występującej luki komunikacyjnej, co w istotny sposób minimalizuje asymetrię informacyjną między sporządzającym sprawozdanie finansowe a jego końcowym użytkownikiem.

* Moduł P2 składa się z dwóch czynników: P2a (odniesienia na kapitał wyceny składników związanych bezpośrednio z działalnością operacyjną) oraz P2b (odniesienia na kapitał wyceny składników niezwiązanych bezpośrednio z działalnością operacyjną).

** Moduł P3 składa się z dwóch czynników: P3a (wyniku finansowego istotnego operacyjnie) oraz P3b (wyniku finansowego nieistotnego operacyjnie).

Rysunek 8.7. Transpozycja bilansu W. Osbahra do postaci bazowej modelu

Źródło: opracowanie własne

Bazowa postać modelu jest niczym innym jak odmianą formy bilansu według W. Osbahra, która będzie stanowić szkielet modelu docelowego. Jednak zanim do tego dojdzie, należy scharakteryzować moduły wydzielone w bazowej postaci modelu, którym zostały przypisane określone cele sprawozdawcze (prezentacyjne):

– moduł A²⁰ – prezentuje informacje o wartości aktywów trwałych i obrotowych przedsiębiorstwa²¹ wycenionych w koszcie historycznym (w cenie nabycia, zakupu lub inaczej określonej wartości początkowej);

– moduł A1²² – prezentuje informacje o zmianie wartości aktywów zaprezentowanych w module A, wynikających z wyceny bilansowej;

– moduł P²³ – prezentuje informacje o kapitale własnym, zobowiązaniach w koszcie historycznym (wartości początkowej)²⁴ oraz rezerwach

²⁰ Moduł A jest odwzorowaniem modułów A i B (po stronie aktywów) pochodzących z bilansu W. Osbahra.

²¹ Prezentacja zgodna ze standardowym ujęciem sprawozdawczym według obowiązującego prawa.

²² Moduł A1 jest odwzorowaniem modułu C (aktywa) pochodzącego z bilansu W. Osbahra.

²³ Moduł P jest odwzorowaniem modułów A i B (po stronie pasywów) pochodzących z bilansu W. Osbahra.

²⁴ Rezerwy na zobowiązania nie będą występować w tym module.

bezpośrednio związanych z ryzykiem prowadzenia podstawowej działalności operacyjnej; do tego modułu zalicza się również:

- moduł P2 – prezentuje wpływ zmian bilansowych (np. wycen roku bieżącego bądź lat ubiegłych) na pozycje kapitału własnego (oprócz wpływu na wynik finansowy), wynikających z przeszacowania wartości modułów A, P i P1; składa się on z dwóch rozłącznych czynników:

- czynnika P2a obejmującego odniesienia na kapitał wyceny składników związanych bezpośrednio z działalnością operacyjną (w praktyce dany czynnik równy jest modułowi P, w którym wykluczono moduły P2b i P3b, wobec czego w dalszych rozwiązaniach pominięto rozwiązanie dotyczące czynnika P2a, gdyż będą one tożsame z modułem P) oraz

- czynnika P2b obejmującego odniesienia na kapitał wyceny składników niezwiązanych bezpośrednio z działalnością operacyjną;

- moduł P3 – prezentuje ujęcie wyniku finansowego, który w tym modelu składa się z dwóch rozłącznych czynników:

- czynnika P3a – wyniku finansowego istotnego operacyjnie (na który składają się przychody i koszty istotne operacyjnie);

- czynnika P3b – wyniku finansowego nieistotnego operacyjnie (pozornego), który jest wynikiem ujęcia pozostałych przychodów i kosztów występujących w okresie²⁵;

- moduł P1²⁶ – prezentuje zmiany wartości zobowiązań oraz wielkość rezerw²⁷ na zobowiązania (gdyż te, jako pozycja bilansowa, stanowią czysty szacunek, których zmiany wielkości obciążają albo P2, albo P3).

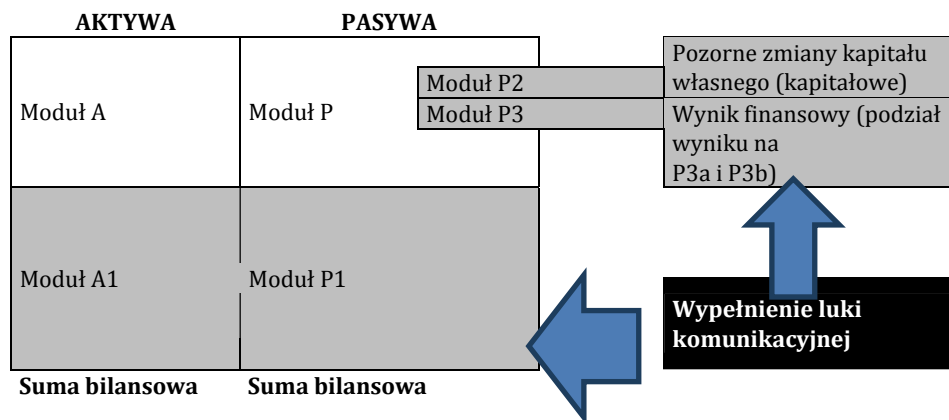
Bazowa postać modelu bilansu, mimo że nie jest ona wersją docelową, umożliwia wyodrębnienie elementów (modułów), które minimalizują występowanie luki komunikacyjnej. Rysunek 8.8 przedstawia moduły A1, P1, P2, P3 (zaznaczone szarym kolorem), odpowiadające za prezentację informacji finansowych, których standardowy bilans nie zawiera, a które mogą eliminować zjawisko asymetrii informacyjnej²⁸ poprzez prezentację informacji finansowej w szerszym zakresie.

²⁵ Wynik nieistotny operacyjnie stanowi wynik na zmianach wartości ujętych w modułach A1 i P1.

²⁶ Moduł P1 jest odwzorowaniem modułu C (pasywa) pochodzącego z bilansu W. Osbahra.

²⁷ Bez rezerw związanych bezpośrednio z ryzykiem prowadzenia działalności operacyjnej.

²⁸ Moduły A1 oraz P1, P2, P3 stanowią wypełnienie luki komunikacyjnej, której wynik znajduje się w modułach P2 i P3, czyli modułach wspomagających określenie tzw. pozorności wyników finansowych. Budowa kompletnego modelu, a tym samym np. określenie pozorności wyniku bieżącego (ewentualnie również z lat ubiegłych) – modułów P2 i P3 – może nastąpić na podstawie łącznej analizy bilansu i dołączonego do niego rachunku zysków i strat oraz, w uzasadnionych przypadkach, zestawienia zmian w kapitale własnym.

Rysunek 8.8. Bazowa struktura nowego modelu bilansu
Źródło: opracowanie własne

Wypełnienie modułów A1, P1, P2, P3 odbywa się na podstawie informacji z systemu rachunkowości finansowej przedsiębiorstwa (popularnie nazywanych systemami finansowo-księgowymi) oraz w rozbudowanych modelach wycen również z systemów rachunkowości menedżerskiej. Wypełnienie modelu odpowiednim wsadem informacyjnym dla sporządzających sprawozdanie finansowe (w tradycyjnym ujęciu), czyli działów księgowości i zarządu nie powinno stanowić problemu. Inaczej może wyglądać sytuacja, gdy potencjalny czytelnik sprawozdania finansowego chciałby samodzielnie dokonać przekształcenia standardowego bilansu do proponowanego modelu sprawozdawczego.

Problem przekształcenia sprowadza się do zgromadzenia odpowiedniego zbioru informacji, by wypełnić dany wzór, mając do dyspozycji tylko roczne sprawozdanie finansowe. Informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym w odpowiednich przekrojach informacyjnych mogą zapewnić bądź nie samodzielne sporządzenie bilansu bazującego na teorii W. Osbaha. Sporządzający sprawozdanie (niezależnie, czy mowa tutaj o zarządzie czy o inwestorze) musi bazować na szerokim spektrum informacji, najczęściej wynikającym z informacji uzupełniających i objaśniających do bilansu, rachunku zysków i strat oraz zmian w kapitale własnym. Pominięcie informacji płynących z któregoś z elementów sprawozdania finansowego może skutkować zaprezentowaniem bilansu w niepełnej formie (co nadal nie wypełnia występującej luki komunikacyjnej).

Tak skonstruowany model bilansu informuje o sytuacji finansowej w zupełnie innym przekroju niż tradycyjny bilans. Umożliwia on ocenę zdarzeń pozornych, jednokrotnych (niepowtarzalnych), która wpływa na ocenę kondycji finansowej. Bilans w tym ujęciu można uznać za przejaw zasady ostrożności, gdyż przedstawia sytuację bieżącą przedsiębiorstwa, specyficznym ujmując przeszacowania wartości. Sporządzenie go w tej formie wymaga od osoby tego dokonującej dużego zasobu wiedzy o przedsiębiorstwie oraz poszukiwania specyficznych danych w jego raportach finansowych.

8.3. Model sprawozdawczości przepływów pieniężnych²⁹

Fundamentem współczesnej koncepcji rachunku przepływów pieniężnych są teorie C. Sganziniego, E. Schmalenbacha, E. Walba i E. Kosiola (zob. szerzej Śniezek 2008). Wielokrotnie i w różnych ujęciach przewija się w nich problematyka wpływów i wydatków. Mimo upraszczających założeń (na przykład C. Sganziniego o całkowitym zakończeniu procesu produkcji) prace wymienionych teoretyków dotyczą sedna procesów przepływu strumieni pieniężnych w przedsiębiorstwie. E. Schmalenbach wyraźnie wskazał jako istotę księgowości rachunek wpływów i wydatków i uzależniał prawidłowe ustalenie wyniku okresowego od właściwego przyporządkowania do tego okresu strumieni przepływów pieniężnych. W jego teorii zróżnicowanie nakładów (kosztów) i dochodów (przychodów) oraz wydatków i wpływów powoduje „zawieszanie” w czasie niektórych pozycji, które są realizowane w formie przepływu w różnych okresach (wcześniejszych lub późniejszych).

Koncepcje E. Schmalenbacha są niezwykle ważne dla właściwego spojrzenia na współczesny rachunek przepływów pieniężnych. Stały się one dla autorki tekstu inspiracją do szerszych rozważań na temat relacji między pozycjami memoriałowymi i kasowymi.

W budowaniu struktury logicznej rachunku zysków i strat w ujęciu sprawozdawczym dla danego okresu nie analizuje się, (odmiennie niż w pracach E. Schmalenbacha czy E. Kosiola (zob. szerzej Kosiol 1978) wyniku przedsiębiorstwa w całym okresie jego funkcjonowania, ograniczając rozważania relacji wpływy – przychody i wydatki – koszty do konkret-

²⁹ Omawiany model jest autorską propozycją E. Śniezek przedstawioną w jej rozprawie habilitacyjnej (Śniezek 2008).

nego, wyodrębnionego zgodnie z zasadą periodyzacji, okresu sprawozdawczego. Okresy wcześniejsze i późniejsze są tu przedmiotem zainteresowania wyłącznie z punktu widzenia np. poprawnego prognozowania strumieni przepływów pieniężnych.

Tabela 8.4. Relacje koszty – wydatki i przychody – wpływy

Rodzaj powiązania	Relacje zasad rachunkowości
Koszty nigdy – wydatki nigdy	Memoriał – memoriał
Koszty nigdy – wydatki wcześniej	Memoriał – kasa
Koszty nigdy – wydatki teraz	Memoriał – kasa
Koszty nigdy – wydatki później	Memoriał – kasa
Koszty wcześniej – wydatki nigdy	Memoriał – memoriał
Koszty wcześniej – wydatki wcześniej	Memoriał – kasa
Koszty wcześniej – wydatki teraz	Memoriał – kasa
Koszty wcześniej – wydatki później	Memoriał – kasa
Koszty teraz – wydatki nigdy	Memoriał – memoriał
Koszty teraz – wydatki wcześniej	Memoriał – kasa
Koszty teraz – wydatki teraz	Memoriał – kasa
Koszty teraz – wydatki później	Memoriał – kasa
Koszty później – wydatki nigdy	Memoriał – memoriał
Koszty później – wydatki wcześniej	Memoriał – kasa
Koszty później – wydatki teraz	Memoriał – kasa
Koszty później – wydatki później	Memoriał – kasa
Przychody nigdy – wpływy nigdy	Memoriał – memoriał
Przychody nigdy – wpływy wcześniej	Memoriał – kasa
Przychody nigdy – wpływy teraz	Memoriał – kasa
Przychody nigdy – wpływy później	Memoriał – kasa
Przychody wcześniej – wpływy nigdy	Memoriał – memoriał
Przychody wcześniej – wpływy wcześniej	Memoriał – kasa
Przychody wcześniej – wpływy teraz	Memoriał – kasa
Przychody wcześniej – wpływy później	Memoriał – kasa
Przychody teraz – wpływy nigdy	Memoriał – memoriał
Przychody teraz – wpływy wcześniej	Memoriał – kasa
Przychody teraz – wpływy teraz	Memoriał – kasa
Przychody teraz – wpływy później	Memoriał – kasa
Przychody później – wpływy nigdy	Memoriał – memoriał
Przychody później – wpływy wcześniej	Memoriał – kasa
Przychody później – wpływy teraz	Memoriał – kasa
Przychody później – wpływy później	Memoriał – kasa

Źródło: opracowanie własne.

Jeżeli założy się, że zdarzenie powodujące powstanie kosztu może wystąpić w okresach poprzednich (koszt wcześniej), w okresie bieżącym (koszt teraz) lub w okresach następnych (koszt później), lub może nigdy nie być uznane za koszt (koszt nigdy) i jeżeli w tej samej konfiguracji zostaną ujęte przychody, a następnie wydatki i wpływy, to wtedy powstają 32 możliwości:

1) każdej sytuacji w kosztach można przyporządkować cztery sytuacje w wydatkach, co stwarza 16 możliwości wzajemnych powiązań;

2) każdej sytuacji w przychodach można przyporządkować cztery sytuacje we wpływach, co daje kolejnych 16 możliwości wzajemnych powiązań.

Pełny zakres powiązań między kosztami i wydatkami oraz między przychodami i wpływami zaprezentowano w tabeli 8.4.

Z podanego w tabeli 8.4 zakresu relacji należy wyeliminować te, które z punktu widzenia bieżącego wyniku finansowego i bieżących przepływów pieniężnych nie mają znaczenia. Chodzi o relacje typu: wcześniej – później, nigdy – nigdy, nigdy – wcześniej, nigdy – później. Relacje kosztów – wydatków i przychodów – wpływów, które nie są rozważane w omawianym modelu, zostały w tabeli 8.4 zaznaczone szarym kolorem.

Z punktu widzenia sporządzania rachunku przepływów pieniężnych za dany okres istotne są powiązania:

- 1) kosztów bieżącego okresu (koszty teraz) z wydatkami,
- 2) przychodów bieżącego okresu (przychody teraz) z wpływami,
- 3) wydatków bieżącego okresu (wydatki teraz) z kosztami,
- 4) wpływów bieżącego okresu (wpływy teraz) z przychodami.

Tabela 8.5. Relacje koszty – wydatki oraz przychody – wpływy istotne z punktu widzenia rachunku zysków i strat lub rachunku przepływów pieniężnych

Relacje zasad rachunkowości: memoriał – kasa	Relacje zasad rachunkowości: kasa – memoriał
1a) koszty teraz – wydatki nigdy	1b) wydatki teraz – koszty nigdy
2a) koszty teraz – wydatki wcześniej	2b) wydatki teraz – koszty wcześniej
3a) koszty teraz – wydatki później	3b) wydatki teraz – koszty później
4ab) koszty teraz – wydatki teraz (wydatki teraz – koszty teraz)	
1c) przychody teraz – wpływy nigdy	1d) wpływy teraz – przychody nigdy
2c) przychody teraz – wpływy wcześniej	2d) wpływy teraz – przychody wcześniej
3c) przychody teraz – wpływy później	3d) wpływy teraz – przychody później
4cd) przychody teraz – wpływy teraz (wpływy teraz – przychody teraz)	

Źródło: opracowanie własne.

W rachunku zysków i strat oraz w rachunku przepływów pieniężnych danego okresu zostaną ujęte tylko takie sytuacje, w których koszt, przychód, wpływ lub wydatek występuje teraz (w bieżącym okresie).

Jak wynika z tabeli 8.5, w rachunku zysków i strat pojawiają się pozycje odpowiadające relacjom kosztów: 1a, 2a, 3a, oraz przychodów: 1c, 2c, 3c. Z kolei do rachunku przepływów pieniężnych przyporządkowane są relacje wydatków: 1b, 2b, 3b, oraz wpływów: 1d, 2d, 3d. W tabeli 8.6 przedstawiono wyżej wymienione relacje w kontekście ich wpływu na wynik finansowy i na przepływy pieniężne, a także zasady ich ujmowania w rachunku przepływów pieniężnych.

Tabela 8.6. Wpływ wybranych relacji: koszty – wydatki, przychody – wpływy na wynik finansowy i na przepływy pieniężne oraz zasady ich ujmowania w rachunku przepływów pieniężnych

Rodzaj relacji	Wpływ na wynik finansowy danego okresu	Wpływ na przepływy pieniężne danego okresu	Zasady ujmowania w rachunku przepływów pieniężnych danego okresu
1	2	3	4
1a) koszty teraz – wydatki nigdy 1c) przychody teraz – wpływy nigdy	Są ujęte w wyniku finansowym	Brak przepływów pieniężnych	Nie są ujęte w rachunku przepływów pieniężnych
1b) wydatki teraz – koszty nigdy 1d) wpływy teraz – przychody nigdy	Nie są one ujęte w wyniku finansowym	Występują przepływy pieniężne	Są one ujęte w rachunku przepływów pieniężnych (w przepływach z działalności inwestycyjnej lub finansowej)
4ab) koszty teraz – wydatki teraz (wydatki teraz – koszty teraz) 4cd) przychody teraz – wpływy teraz (wpływy teraz – przychody teraz)	Są one ujęte w wyniku finansowym	Występują przepływy pieniężne	Są one ujęte w rachunku przepływów pieniężnych w każdym rodzaju działalności
2a) koszty teraz – wydatki wcześniej 2c) przychody teraz – wpływy wcześniej	Są one ujęte w wyniku finansowym	Brak przepływów pieniężnych (wystąpiły w okresach poprzednich)	Nie są one ujęte w rachunku przepływów pieniężnych

Tabela 8.6. (cd.)

1	2	3	4
2b) wydatki teraz – koszty wcześniej 2d) wpływy teraz – przychody wcześniej	Nie są ujęte w wyniku finansowym (były uwzględnione w okresach poprzednich)	Występują przepływy pieniężne	Są one ujęte w rachunku przepływów pieniężnych w każdym rodzaju działalności
3a) koszty teraz – wydatki później 3c) przychody teraz – wpływy później	Są one ujęte w wyniku finansowym	Brak przepływów pieniężnych (wystąpią w okresach późniejszych)	Nie są one ujęte w rachunku przepływów pieniężnych
3b) wydatki teraz – koszty później 3d) wpływy teraz – przychody później	Nie są one ujęte w wyniku finansowym (będą wykazane w okresach późniejszych)	Występują przepływy pieniężne	Są one ujęte w rachunku przepływów pieniężnych w każdym rodzaju działalności

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, w nawiązaniu do tabeli 8.6 w rachunku przepływów pieniężnych danego okresu wykazuje się wyłącznie poniższe relacje:

- 1b) wydatki teraz – koszty nigdy,
 - 2b) wydatki teraz – koszty wcześniej,
 - 3b) wydatki teraz – koszty później,
 - 4b) wydatki teraz – koszty teraz
- oraz
- 1d) wpływy teraz – przychody nigdy,
 - 2d) wpływy teraz – przychody wcześniej,
 - 3d) wpływy teraz – przychody później,
 - 4d) wpływy teraz – przychody teraz.

Relacje te należy rozpatrywać w kontekście struktury rachunku przepływów pieniężnych, a w szczególności klasyfikacji przepływów według rodzajów działalności. Jeżeli wcześniej wymienione relacje rozważy się z punktu widzenia ogólnej struktury rachunku przepływów pieniężnych, wówczas można zaobserwować następujące zależności:

- 1) do przepływów z działalności inwestycyjnej i finansowej zalicza się zdarzenia odpowiadające relacjom: 1b) wydatki teraz – koszty nigdy oraz 1d) wpływy teraz – przychody nigdy;

2) do przepływów z działalności operacyjnej zalicza się zdarzenia odpowiadające pozostałym relacjom, tj.: 2b) wydatki teraz – koszty wcześniej; 3b) wydatki teraz – koszty później; 4b) wydatki teraz – koszty teraz oraz: 2d) wpływy teraz – przychody wcześniej; 3d) wpływy teraz – przychody później; 4d) wpływy teraz – przychody teraz.

Przedstawione przyporządkowanie określonych relacji: wpływy – przychody, wydatki – koszty poszczególnym rodzajom działalności odpowiada ściśle podziałowi na pozycje wpływające na wynik finansowy i pozycje nieujmowane w rachunku zysków i strat. Jednak w obecnych rozwiązaniach polskich, odnoszących się do wykazywania pozycji w rachunku przepływów pieniężnych, obowiązuje zasada, że jeżeli dana transakcja została zakwalifikowana do działalności operacyjnej, inwestycyjnej lub finansowej, wtedy wszystkie pieniężne koszty i korzyści z nią związane wykazuje się w tym samym rodzaju działalności. Dotyczy to w szczególności: otrzymanych odsetek i dywidend, odsetek zapłaconych, zapłaconych prowizji od obsługi zadłużenia, oprocentowania własnych i obcych papierów wartościowych, różnic kursowych i innych zrealizowanych kasowo kosztów i korzyści.

Oznacza to, że przyporządkowane do przepływów z działalności operacyjnej zdarzenia odpowiadające relacjom: 2b) wydatki teraz – koszty wcześniej; 3b) wydatki teraz – koszty później; 4b) wydatki teraz – koszty teraz oraz: 2d) wpływy teraz – przychody wcześniej; 3d) wpływy teraz – przychody później; 4d) wpływy teraz – przychody teraz mogą dotyczyć także innych rodzajów działalności. Zatem występuje sprzeczność między stwierdzeniami, że:

1) działalność operacyjna obejmuje przepływy pieniężne dotyczące pozycji zaliczanych do wyniku finansowego;

2) każdy rodzaj działalności obejmuje pieniężne koszty i korzyści związane z podstawowymi pozycjami zaliczanymi do tych działalności.

Powyższa sprzeczność oznacza, że jeżeli np. odsetki zapłacone od kredytów przyporządkuje się do działalności operacyjnej, jak wskazuje przyjęta praktyka w innych krajach (zgodność z punktem 1. powyżej), wtedy w działalności finansowej nie będą ujęte wszystkie wydatki z nią związane (niezgodność z punktem 2. powyżej). Jeżeli natomiast wydatki z tytułu odsetek od kredytów zostaną ujęte w działalności finansowej (zgodność z punktem 2. powyżej), wtedy działalność operacyjna nie obejmie wszystkich pozycji zaliczanych do wyniku finansowego (niezgodność z punktem 1. powyżej). W odczuciu autorki, w takich kwestiach przedsiębiorstwa nie powinny mieć prawa wyboru, ponieważ przy znaczących kwotach omawia-

nych kategorii wpływów i wydatków wpływa to w sposób istotny na wartości strumieni przepływów pieniężnych z poszczególnych rodzajów działalności.

Przedstawiona analiza relacji: wpływy – przychody i wydatki – koszty stanowi fundament propozycji modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych. Podstawowym celem modelu jest prezentacja „pieniężnej” jakości wyniku finansowego danego okresu oraz wzbogacenie ujęcia sprawozdawczego strumieni przepływów pieniężnych o dodatkowe informacje, istotne w ocenie sytuacji finansowej podmiotu oraz perspektyw jego rozwoju. Aby ten cel osiągnąć, dokonano przekształcenia obecnej formuły rachunku zysków i strat, przyjmując jako nadrzędne kryterium klasyfikacyjne podział na rodzaje działalności, tak jak to ma miejsce w rachunku przepływów pieniężnych. W prezentowanym modelu uporządkowano podejście do podstawowych koncepcji i kryteriów klasyfikacyjnych oraz opracowano trójczłonową strukturę sprawozdania, odpowiadającą koncepcji raportu biznesowego. Przy jego budowie przyjęto określone założenia.

Założenia dotyczące podstawowych pojęć i kryteria klasyfikacji są następujące (zob. szerzej Śniezek, Wiatr 2011b):

1. Przepływy pieniężne są definiowane jako wpływy i wydatki środków pieniężnych.

2. Do środków pieniężnych zalicza się wyłącznie te pozycje, które zostały uznane za środki pieniężne w bilansie. W związku z tym zawsze występuje równość stanów środków pieniężnych w bilansie i w rachunku przepływów pieniężnych.

3. Wartości ekwiwalentów środków pieniężnych, czyli aktywa pieniężne niezaliczane do środków pieniężnych oraz inne aktywa finansowe, które charakteryzują się jednocześnie następującymi cechami: wysokim stopniem płynności, tj. łatwością wymiany na określoną kwotę środków pieniężnych, nieznacznym ryzykiem utraty wartości oraz krótkim terminem płatności lub wymagalności (termin płatności lub wymagalności nie jest dłuższy niż 3 miesiące od dnia ich otrzymania, wystawienia, nabycia lub założenia lokaty), są wykazywane w informacji objaśniającej do rachunku przepływów pieniężnych.

4. W objaśnieniach do rachunku przepływów pieniężnych jest również wykazywana zmiana stanu środków pieniężnych z tytułu wyceny na dzień bilansowy środków pieniężnych na rachunkach walutowych i w kasie, a także środki pieniężne o ograniczonej możliwości dysponowania.

5. Zostaje zachowany podział przepływów pieniężnych na trzy rodzaje działalności: operacyjną, inwestycyjną i finansową, przy czym charakter

pozycji uznawanych za elementy działalności operacyjnej jest zdeterminowany faktem ich uznawania bądź nie w rachunku zysków i strat.

6. Do działalności operacyjnej nie zalicza się inwestycji krótkoterminowych, bez względu na ich kwoty, szybkość obrotu i ryzyko utraty wartości. Obrót takimi składnikami jest uznawany jako element działalności inwestycyjnej (różny jest jedynie w ramach tej działalności horyzont czasowy inwestowania).

7. Kredyt w rachunku bieżącym nie jest traktowany jako element środków pieniężnych. Należy go wykazać *per saldo* jako przepływ z działalności finansowej, a dodatkowo w informacji objaśniającej przedstawić jako ekwiwalent środków pieniężnych.

Założenia dotyczące zasad prezentacji informacji o przepływach pieniężnych określono w następujący sposób:

1. W proponowanym modelu prezentacji strumieni przepływów pieniężnych nie ma potrzeby wyodrębniania metody bezpośredniej i metody pośredniej.

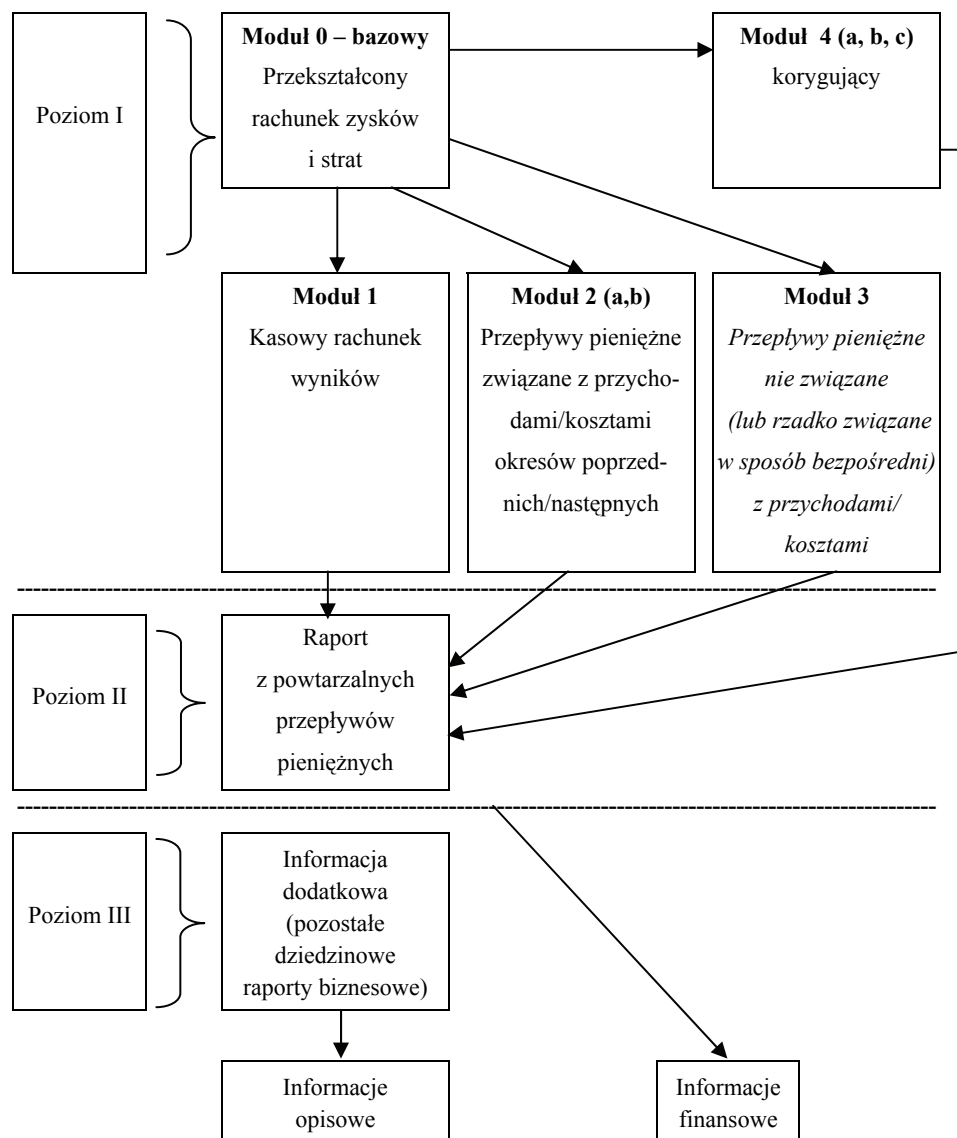
2. Model rachunku przepływów pieniężnych wykorzystuje metodę bezpośrednią, chociaż w wyliczeniach może opierać się częściowo na dokonywaniu korekt; co istotne, wszystkie korekty mają charakter kasowy i dzięki temu zyskują dodatkowy walor informacyjny.

3. W prezentowanym modelu wykazano odrębnie przepływy pieniężne z tytułu działalności zaniechanej oraz przepływy pieniężne z tytułu podatku dochodowego.

4. W modelu przyjęto wiele założeń szczegółowych, np. dotyczących zasad przyporządkowania określonych wpływów i wydatków do odpowiednich pozycji rachunku zysków i strat w sytuacji, gdy nie ma możliwości dokonania takiego przyporządkowania w sposób jednoznaczny. Takie założenia zostały objaśnione przy okazji szczegółowej prezentacji poszczególnych modułów modelu.

5. Informacje o przepływach pieniężnych podzielono w modelu na trzy grupy: informacje podstawowe, informacje dodatkowe i informacje objaśniające.

6. W modelu nie zaproponowano szczegółowego zakresu i struktury informacji o przepływach pieniężnych, które należy ujawnić w rachunku przepływów pieniężnych. Celem modelu jest zwerbalizowanie koncepcji ujmowania i prezentacji takich informacji, a nie tworzenie szczegółowego formatu (wzoru) sprawozdania. O jego kształcie zadecyduje ustawodawca, instytucja tworząca standardy rachunkowości lub samodzielnie zarząd przedsiębiorstwa, jeżeli w jego ręce zostanie oddana decyzja o zakresie i strukturze ujawnień.

Rysunek 8.9. Bazowa struktura nowego modelu bilansu
Źródło: opracowanie własne

W strukturze modelu sprawozdawczości strumieni przepływów pieniężnych wyodrębniono trzy poziomy ujawnień (por. rysunek 8.9):

1) poziom I, na którym przedstawia się podstawowe informacje o kierunkach i charakterze przepływów pieniężnych; jest to odpowiednik podstawowej wersji rachunku przepływów pieniężnych, traktowanego wraz z bilansem, rachunkiem zysków i strat oraz sprawozdaniem ze zmian w kapitale własnym jako podstawowy element sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa;

2) poziom II, na którym prezentuje się dziedzinowy raport biznesowy z powtarzalnych przepływów pieniężnych jako element rocznego raporty biznesowego przedsiębiorstwa;

3) poziom III, na którym wykazuje się informacje dodatkowe do rachunku przepływów pieniężnych, zarówno w postaci objaśnień do wartości ujętych w raporcie na poprzednich poziomach, jak i w postaci dobrowolnych ujawnień przedsiębiorstwa dotyczących strumieni przepływów pieniężnych. Mogą to być zarówno informacje opisowe, jak i liczbowe oraz dotyczyć przepływów w ujęciu *ex post* i danych prognostycznych itp.

Kluczowym elementem modelu jest poziom I, którego strukturę przedstawiono poniżej.

Tabela 8.7. Rozwinięta struktura modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych (I poziom modelu)

(Wynik memoriałowy)	Przepływy pieniężne netto				
		Moduł 2 Przepływy pieniężne związane z przychodami/kosztami okresów poprzednich /następnych			
1	2	3	4	5	6
Moduł 0 Przekształcony rachunek zysków i strat	Moduł 1 Kasowy rachunek wyników	Moduł 2a	Moduł 2b	Moduł 3 Przepływy pieniężne niezwiązane (lub rzadko związane w sposób bezpośredni) z przychodami/kosztami	

Tabela 8.7. (cd.)

1	2	3	4	5	6
Przychody i koszty operacyjne	Wpływy i wydatki z tytułu bieżących przychodów i kosztów operacyjnych	Wpływy i wydatki z tytułu przychodów i kosztów operacyjnych okresów poprzednich	Wpływy i wydatki z tytułu przychodów i kosztów operacyjnych okresów następnych	Inne wpływy i wydatki operacyjne	Działalność operacyjna
Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ
Przychody i koszty inwestycyjne	Wpływy i wydatki z tytułu bieżących przychodów i kosztów inwestycyjnych	Wpływy i wydatki z tytułu przychodów i kosztów inwestycyjnych okresów poprzednich	Wpływy i wydatki z tytułu przychodów i kosztów inwestycyjnych okresów następnych	Inne wpływy i wydatki inwestycyjne	Działalność inwestycyjna
Σ	Σ	Σ	Σ	Σ	Σ
Przychody i koszty finansowe	Wpływy i wydatki z tytułu bieżących przychodów i kosztów finansowych	Wpływy i wydatki z tytułu przychodów i kosztów finansowych okresów poprzednich	Wpływy i wydatki z tytułu przychodów i kosztów finansowych okresów następnych	Inne wpływy i wydatki finansowe	Działalność finansowa
$\Sigma M0$	$\Sigma M1$	$\Sigma M2a$	$\Sigma M2b$	$\Sigma M3$	Σ
	Moduł korygujący 4a Korekty z tytułu przepływów przeniesionych do działalności inwestycyjnej lub finansowej				$\Sigma M4a$
Moduł korygujący 4b Działalność zaniechana					$\Sigma M4b$
Moduł korygujący 4c Podatek dochodowy					$\Sigma M4c$
					= Zmiana środków pieniężnych

Źródło: opracowanie własne.

Posługując się schematem rozwiniętej struktury I poziomu modelu sprawozdawczego przepływów pieniężnych, poniżej przedstawiono zasady budowy poszczególnych jego modułów.

1. Na podstawie aktualnego wzoru rachunku zysków i strat sporządza się moduł 0 *Przekształcony rachunek zysków i strat*, według rodzajów działalności zgodnych z podziałem przeprowadzonym na potrzeby prezentacji przepływów pieniężnych.

2. Na podstawie przekształconego rachunku zysków i strat buduje się moduł 1, czyli *Kasowy rachunek wyników*, pokazujący jakość pieniężną wyniku finansowego (z opcją rozpoczęcia obliczeń od wyniku całkowitego).

3. Aby pokazać jakość pieniężną wyniku, a jednocześnie wykazać pełną wartość wpływów z działalności inwestycyjnej i finansowej, obliczony w module 1 kasowy wynik finansowy jest korygowany o wykazane w nim wpływy z działalności inwestycyjnej i finansowej, które następnie ujmuje się w przepływach z wymienionych rodzajów działalności.

4. Do tak wyliczonych przepływów pieniężnych według struktury wyniku finansowego dodaje się moduł 2 *Przepływy pieniężne związane z przychodami/kosztami okresów poprzednich/następnych*, dotyczący wpływów i wydatków, z którymi związane odpowiednio przychody i koszty były lub dopiero będą osiągnięte lub poniesione (tzn. ujęte w rachunku zysków i strat). Moduł 2 został na potrzeby informacyjne dodatkowo podzielony na dwa moduły szczegółowe:

a) wpływy i wydatki bieżącego okresu, związane odpowiednio z przychodami i kosztami ujętymi w rachunku zysków i strat okresów poprzednich (moduł 2a), np. wpływ z tytułu regulacji należności, który był przychodem w okresach poprzednich, czy wydatek z tytułu spłaty zobowiązania, który był kosztem w okresach poprzednich (m.in. do tego celu wykorzystuje się analizę relacji: wpływy – przychody, wydatki – koszty);

b) wpływy i wydatki bieżącego okresu, związane odpowiednio z przychodami i kosztami ujętymi w rachunku zysków i strat okresów następnych (moduł 2b), np. przedpłaty.

5. Moduł 3 *Przepływy pieniężne niezwiązane (lub rzadko związane w sposób bezpośredni) z przychodami/kosztami*³⁰ uzupełnia rachunek prze-

³⁰ Na potrzeby niniejszego modelu przez przychody i koszty rozumie się wyłącznie te pozycje, które wpływają na wynik finansowy netto okresu bieżącego, okresów poprzednich lub okresów następnych. Przychody i koszty kapitałowe są ujmowane, jeśli zajdzie taka potrzeba, w module 3 modelu.

pływów pieniężnych o wpływy i wydatki z tytułu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej, które nigdy nie były i nie będą elementami kosztów i przychodów lub są rzadko odnoszone w sposób bezpośredni na wynik finansowy.

6. Korekty kasowego wyniku finansowego oraz wpływy i wydatki dotyczące działalności zaniechanej i podatku dochodowego wykazuje się odrębnie, w module korygującym 4.

Analizując strukturę modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych, widać, że:

- w układzie pionowym, sumując poszczególne kolumny modelu, otrzymuje się informacje o przepływach pieniężnych z poszczególnych rodzajów działalności, grupowane według poszczególnych modułów;

- w układzie poziomym, sumując poszczególne wiersze modelu, otrzymuje się informacje o przepływach pieniężnych w ramach poszczególnych modułów, grupowane według rodzajów działalności.

Specyfika grupowania pozycji w rachunku zysków i strat nie pozwala na jednoznaczne przyporządkowanie przepływów pieniężnych powstałych z tytułu ogółu pozycji danej grupy do tego samego rodzaju działalności. Na przykład w kosztach finansowych pozycja odsetek może dotyczyć zarówno działalności operacyjnej, jak i inwestycyjnej czy finansowej. W opinii autorki logika podziału pozycji sprawozdania na trzy wymienione rodzaje działalności, przyjęta w rachunku przepływów pieniężnych, jest klasyfikacją odzwierciedlającą w pełny sposób specyfikę działalności prowadzonej przez różne podmioty. Dlatego w proponowanym modelu, przed przygotowaniem modułu 1, w którym wykazuje się wynik finansowy okresu bieżącego poprzez prezentację strumieni pieniężnych z nim związanych, należy przekształcić obowiązujący „wzór” rachunku zysków i strat tak, aby wykazane w nim pozycje przychodów i kosztów były przypisane do jednego z trzech rodzajów działalności: operacyjnej, inwestycyjnej lub finansowej.

Jak wynika z tabeli 8.7, w przekształconym rachunku zysków i strat nie występuje pozycja obowiązkowych obciążeń wyniku finansowego. Z uwagi na specyficzny charakter obciążeń z tytułu podatku dochodowego, na poziomie I ujawnień przepływy pieniężne z tytułu podatku dochodowego, które miały miejsce w okresie objętym sprawozdaniem, wykazywane są odrębnie, po module 3. W podobny sposób wydziela się z przekształconego rachunku zysków i strat koszty i przychody związane z działalnością zaniechaną.

Rachunek zysków i strat w obowiązującej formie	Moduł 0 Przekształcony rachunek zysków i strat	
Przychody i koszty działalności podstawowej		Przychody/koszty działalności podstawowej, pozostałe przychody/koszty operacyjne i przychody/koszty finansowe dotyczące działalności operacyjnej
		Razem przychody i koszty z tytułu działalności operacyjnej
Pozostałe przychody i koszty operacyjne		Przychody/koszty działalności podstawowej, pozostałe przychody/koszty operacyjne i przychody/koszty finansowe dotyczące działalności inwestycyjnej
		Razem przychody i koszty z tytułu działalności inwestycyjnej
Przychody i koszty finansowe		Przychody/koszty działalności podstawowej, pozostałe przychody/koszty operacyjne i przychody/koszty finansowe dotyczące działalności finansowej
Obciążenia wyniku z tytułu podatku dochodowego		Razem przychody i koszty z tytułu działalności finansowej
		Działalność zaniechana
		Podatek dochodowy

Rysunek 8.10. Przekształcenie formatu rachunku zysków i strat na potrzeby sprawozdawczości przepływów pieniężnych
Źródło: opracowanie własne

Moduł 1 modelu *Kasowy rachunek wyników* ma na celu prezentację wyniku finansowego z działalności podmiotu w postaci strumieni przepływów pieniężnych. Obecnie rachunek przepływów pieniężnych, ujawniając przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, tylko do pewnego stopnia wskazuje na pieniężną jakość wyniku finansowego. W zasadzie użytkownik sprawozdania nie dysponuje informacją, która pozwoliłaby na ocenę struktury przepływów pieniężnych kształtujących wynik memoriałowy okresu. Dlatego w module 1 podjęto próbę wykazania pieniężnej jakości wyniku finansowego.

Moduł 2 modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych *Przepływy pieniężne związane z przychodami/kosztami okresów poprzednich/następnych* służy do wykazania pozycji wpływów i wydatków z tytułu przychodów i kosztów, które były ujęte w wyniku finansowym okresów poprzednich lub będą ujęte w wyniku finansowym okresów następnych.

W celu zwiększenia przydatności informacyjnej prezentowanego modelu, moduł 2 podzielono na dwa moduły szczegółowe, aby wykazać:

1) wpływy i wydatki dotyczące przychodów i kosztów ujętych w rachunku zysków i strat w okresach poprzednich (wpływy i wydatki teraz, przychody i koszty wcześniej) – moduł 2a,

2) wpływy i wydatki dotyczące przychodów i kosztów, które będą ujęte w rachunku zysków i strat w okresach następnych (wpływy i wydatki teraz, przychody i koszty później) – moduł 2b.

W module 3 *Przepływy pieniężne niezwiązane (lub rzadko związane bezpośrednio) z przychodami/kosztami* modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych wykazuje się wpływy i wydatki, które nie powodują powstania odpowiednio przychodu i kosztu.

Po sumowaniu poszczególnych modułów (w układzie kolumnowym) w module 1 występuje dodatkowa pozycja – moduł korygujący 4a dotyczący korekt kasowego wyniku finansowego z tytułu pozycji, które są związane z podstawowymi kategoriami wpływów z działalności inwestycyjnej lub finansowej. Chodzi tu przede wszystkim o sprzedaż składników działalności inwestycyjnej i o otrzymane dotacje. W rachunku zysków i strat jest wykazywany zysk lub strata ze sprzedaży np. maszyn. Aby pokazać możliwie najlepiej pieniężną jakość wyniku finansowego, w modelu przyjęto, że wpływy z tytułu takiej sprzedaży ujmują się w module 1 do wysokości wykazanego wyniku ze zbycia, natomiast pozostała wartość wpływów jest wykazana w module 3, w odpowiedniej pozycji wpływów z działalności inwestycyjnej. Takie rozwiązanie nie pozwala jednak na czytelne ujawnienie całej wartości wpływu ze sprzedaży maszyny w działalności inwestycyjnej.

Aby osiągnąć oba cele, czyli pokazać pieniężną jakość wyniku, a jednocześnie wykazać pełną wartość wpływów ze sprzedaży maszyny, obliczony w module 1 kasowy wynik finansowy jest następnie skorygowany o wykazane w nim wpływy ze sprzedaży maszyny, które to wpływy ujmują się następnie, zgodnie z ich treścią ekonomiczną, w działalności inwestycyjnej. Podobnie rzecz się ma z dotacjami, jeżeli w roku ich otrzymania część wartości dotacji została już odniesiona na wynik finansowy.

W proponowanym modelu wyodrębniono, już na poziomie modułu 0, przychody i koszty, a następnie wpływy i wydatki z tytułu działalności zaniechanej. Przepływy związane z tą działalnością mają jednoznacznie charakter jednorazowy (sporadyczny, a nie ciągły) i nie są związane z działalnością kontynuowaną przez przedsiębiorstwo. Z tego względu wykazuje się je w modelu odrębnie, jako moduł korygujący 4b.

Podatek dochodowy jest pozycją związaną z elementami wszystkich rodzajów działalności. Przypisywanie wartości wpływów i wydatków do działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej jest bardzo pracochłonne i według opinii praktyków wykazuje niewielką, w stosunku do kosztów jej pozyskania, przydatność informacyjną. Dlatego wpływy i wydatki z tytułu podatku dochodowego zostały w modelu również wykazane odrębnie jako moduł korygujący 4c.

Należy zwrócić uwagę, że poprzez korektę wartości modułów 1–4a (sumy M1, M2, M3 i M4c) o kwoty wykazane w modułach 4b i 4c otrzymuje się wartość zmiany stanu środków pieniężnych w okresie objętym sprawozdaniem.

Powtarzalne przepływy pieniężne z działalności operacyjnej stanowią II poziom ujawnień informacji o przepływach pieniężnych w proponowanym modelu. Format prezentacji operacyjnych przepływów pieniężnych netto nie jest istotny w określaniu powtarzalnych przepływów pieniężnych, ponieważ punktem wyjścia w tych kalkulacjach jest łączna wartość operacyjnych przepływów pieniężnych netto. Zakłada się, że inwestycyjne i finansowe przepływy pieniężne są przepływami o charakterze sporadycznym (nierównomiernym) i jeżeli nawet, jak w przypadku spłaty długoterminowych kredytów lub rat *leasingu* finansowego, stałe płatności utrzymują się przez wiele lat, to nie są to wydatki związane bezpośrednio z działalnością operacyjną podmiotu.

Propozycja zasad ustalania i wykazywania powtarzalnych przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej może być rozważana dla dwóch przypadków:

1) gdy z działalności operacyjnej w sposób jednoznaczny wyłącza się elementy innych rodzajów działalności, tak jak w polskich regulacjach sprawozdawczości przepływów pieniężnych;

2) gdy w działalności operacyjnej mogą pojawić się elementy związane z działalnością inwestycyjną i finansową (rozwiązanie preferowane np. przez IASB i FASB).

W tabeli 8.8 przedstawiono propozycję dziedzinowego raportu biznesowego z powtarzalnych operacyjnych przepływów pieniężnych, jako przykład sposobu i zakresu informacji ujawnianej na II poziomie prezentowanego modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych.

Tabela 8.8. Propozycja dziedzinowego raportu biznesowego z powtarzalnych operacyjnych przepływów pieniężnych

	Wyszczególnienie pozycji	Rok bieżący	Rok poprzedni
I.	Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej		
II.	Korekty przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej z tytułu przepływów pieniężnych niepowtarzalnych (nietypowych):		
	1.		
	2.		
	3.		
	4.		
	5.		
III.	Korekty przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej z tytułu przepływów pieniężnych powtarzalnych (typowych), których wartość znacząco odbiega od normy:		
	1.		
	2.		
	3.		
	4.		
	5.		
IV.	Korekty przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej z tytułu przepływów pieniężnych powtarzalnych (typowych) w określonym przedziale czasowym:		
	1.		
	2.		
	3.		
	4.		
	5.		
V.	Inne korekty przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej:		
	1.		
	2.		
	3.		
	4.		
	5.		
VI	Powtarzalne przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej		

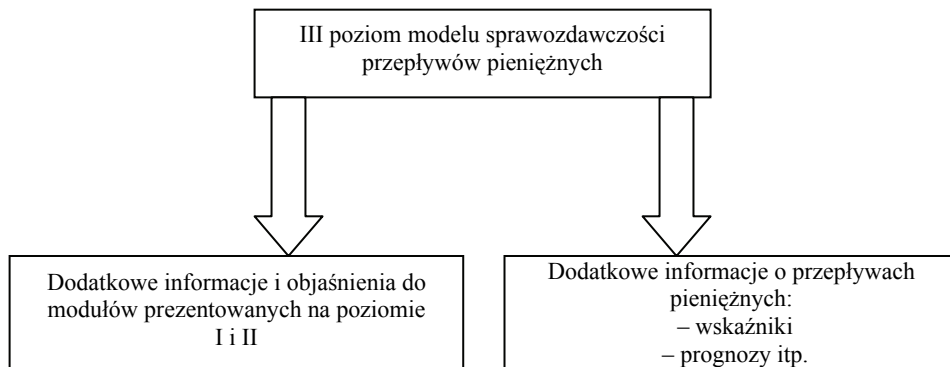
Źródło: opracowanie własne.

Poszczególne grupy korekt nie zawierają przykładów konkretnych tytułów, ponieważ zależą one w dużym stopniu od specyfiki przedsiębiorstwa, branży, regionu oraz od strategii finansowania długo- i krótkookresowego.

Poziom III w prezentowanym modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych powinien stanowić istotny element raportu biznesowego podmiotu. Można wyodrębnić zestaw dodatkowych informacji i objaśnień do rachunku przepływów pieniężnych, które są na tyle istotne, aby wpływać na ocenę tych przepływów przez użytkowników. Należy wspomnieć, że informacja dodatkowa dotycząca przepływów pieniężnych ma dwojaki charakter (por. rysunek 8.11):

1) obligatoryjny – chodzi tu o obowiązkowe informacje dodatkowe za bieżący okres, objaśniające moduły prezentowane na poziomie I modelu sprawozdawczości przepływów pieniężnych, które mogą być ujęte na tym samym poziomie co moduły lub na poziomie III jako wydzielone objaśnienia obowiązkowe;

2) dobrowolny – obejmujący ujawnienia informacji bezpośrednio lub pośrednio związanych z przepływami pieniężnymi, które mogą być istotne z punktu widzenia właściwego zrozumienia i oceny działań przedsiębiorstwa oraz jego strategii w krótkim i długim okresie.

Rysunek 8.11. Informacja dodatkowa prezentowana na poziomie III modelu sprawozdawczości finansowej

Źródło: opracowanie własne

W obowiązkowym zakresie objaśnień dodatkowych do modułów prezentowanych na poziomie I podmiot powinien określić ogólną strukturę prezentowanego rachunku przepływów pieniężnych oraz ująć w szczególności następujące informacje:

1) strukturę środków pieniężnych oraz wartość i zakres pozycji uznanych za ekwiwalenty środków pieniężnych (należy przypomnieć, że w modelu zakłada się, że ekwiwalenty środków pieniężnych są wykazywane wyłącznie w notach objaśniających, a środki pieniężne w rachunku przepływów pieniężnych są równe co do wartości środkom pieniężnym wykazanym w bilansie);

2) definicje rodzajów działalności, a także wyszczególnienie specyficznych operacji gospodarczych i sposobu ich ujęcia w rachunku przepływów pieniężnych oraz specyfikację pozycji;

3) wartość środków pieniężnych na koniec okresu o ograniczonej możliwości dysponowania oraz przyczyny i okres trwania tych ograniczeń;

4) zmianę stanu środków pieniężnych z tytułu wyceny na dzień bilansowy środków pieniężnych na rachunkach walutowych i w kasie;

5) objaśnienia do poszczególnych pozycji wpływów i wydatków w rachunku przepływów, szczególnie w module 2a i 2b;

6) specyfikację pozycji wykazywanych w rachunku przepływów pieniężnych w ujęciu netto i przyczyny takiej formy ujawnień;

7) wykaz istotnych zdarzeń niepieniężnych, które wystąpiły w okresie objętym sprawozdaniem;

8) dodatkowe informacje o przepływach pieniężnych, jeżeli mają one istotny wpływ na różnice między wartościami memoriałowymi i kasowymi lub nie są ujęte w sposób bezpośredni i szczegółowy w rachunku przepływów pieniężnych, np. informacje o płatnościach z tytułu podatku dochodowego lub podstawowe tytuły wpływów i wydatków z działalności zaniechanej.

Informacje do rachunku przepływów pieniężnych dobrowolnie prezentowane przez podmiot na poziomie III modelu powinny dotyczyć w szczególności (zob. szerzej Śnieżek, Wiatr 2011a):

1) dodatkowych informacji z zakresu bieżącej działalności podmiotu, m.in. powiązania przepływów pieniężnych ze strukturą wydatków kapitałowych, odzwierciedlającą wzrost potencjału produkcyjnego lub intensyfikację nakładów odtworzeniowych, wartości i struktury niewykorzystanych kredytów oraz możliwości zaciągnięcia nowych, zawartych umów leasingowych, polityki podmiotu w zakresie inwestycji krótkoterminowych, w powiązaniu ze strukturą aktywów finansowych przeznaczonych do obrotu;

2) informacji prospektywnej o przepływach pieniężnych, tj. prognoz wpływów i wydatków z komentarzem oraz kierunków i sposobów lokowania wolnych środków pieniężnych;

3) syntetycznej analizy wskaźnikowej wykorzystującej informacje o przepływach pieniężnych;

4) nowoczesnych mierników dokonań wykorzystujących przepływy pieniężne (FCF, CFROI i CVA) wraz z komentarzem;

5) opisowej syntezy działań podmiotu w zakresie strategii zarządzania środkami pieniężnymi w krótkim i długim okresie, informacje o uruchomionych liniach faktoringowych, *Cash Pooling* itp.

Reasumując, proponowany model sprawozdawczości przepływów pieniężnych jest wielopoziomowy i wpisuje się w nurt współczesnych prac oraz badań dotyczących sprawozdawczości finansowej, związanych zarówno z kwestiami o charakterze ogólnym (wspólne projekty IASB i FASB), jak i szczegółowym (badania powtarzalnych operacyjnych przepływów pieniężnych).

8.4. Podsumowanie

Przedstawione modele bilansu i przepływów pieniężnych są przykładem odpowiedzi na wyzwania stawiane przed współczesną rachunkowością, a szczególnie sprawozdawczością finansową. Dynamicznie zmieniające się warunki działalności przedsiębiorstw oraz stale rosnące wymagania informacyjne odbiorców sprawozdań finansowych powodują, że ocenę przydatności praktycznej modeli należy rozpatrywać w szerokim kontekście trendów rozwoju nauki oraz współczesnych badań w tym zakresie. Modele pozwalają na dysponowanie określonym zestawem informacji, które dzięki odpowiedniej strukturze można konfigurować w różny sposób i na różnych poziomach tak, aby informacja była dostosowana do potrzeb i oczekiwań korzystających z niej odbiorców.

Przedstawiony wcześniej model bilansu można dowolnie dostosować do określonych ram prawnych; tym samym należy podkreślić, że model może być wykorzystywany w sytuacji stosowania różnych standardów sprawozdawczych (krajowych, zagranicznych czy międzynarodowych), z tą jednak różnicą, że przekrój pozycji prezentowanych w aktywach i pasywach (modułach A i P) musi być dostosowany do wymogów narzuconych przez daną regulację rachunkowości. Postać bazowa modelu stanowi wyłącznie przetransponowanie modelu W. Osbahra na grunt sprawozdawczości finansowej XXI w. Zdaniem autorów niniejszego opracowania, bazowej postaci modelu można nadać wyższy poziom użyteczności i atrakcyjności

dla czytelnika sprawozdania finansowego (właściciela, potencjalnego inwestora, pracownika, jak i zarządu). W modelu docelowym mogą być np. prezentowane dla czytelnika sprawozdania informacje o:

- wartości aktywów (w ujęciu wartości początkowej, kosztu historycznego) oraz ich przeszacowaniu wskutek wyceny bilansowej,
- kapitale własnym oraz ujętym w nim wyniku istotnym dla działalności operacyjnej,
- zobowiązaniach w wartości początkowej (włączając do nich rezerwy związane z ryzykiem prowadzenia działalności operacyjnej),
- pozostałych rezerwach i przeszacowaniach zobowiązań związanych z ich wyceną bilansową oraz
- wydzielonych prezentacyjnie poza bilans (wchodzących w skład sumy bilansowej) skutkach wycen odniesionych na składniki kapitału własnego oraz o wyniku nieistotnym operacyjnie, tzn. wyniku składającym się z dwóch poziomów informacyjnych – wyniku na innych działalnościach przedsiębiorstwa oraz wyniku na wycenach bilansowych (wyniku pozornym).

Charakterystyczną cechą docelowego modelu, która odróżnia go od modelu bazowego, jest wyodrębnienie segmentu, który można nazwać segmentem *window dressing*, grupującego informacje o wpływie wyceny (oraz zdarzeń nieistotnych operacyjnie) na sytuację finansową przedsiębiorstwa (na wynik finansowy oraz pozycję kapitału własnego).

Sporządzenie modelu w określonej formie oznacza dla osoby tego dokonującej³¹ konieczność posiadania wiedzy w zakresie:

- celu sporządzenia bilansu, tj. za standardowy cel sporządzenia bilansu uważa się obowiązek sprawozdawczy (należy pamiętać, że bilans, jak i model mogą być sporządzane do innych celów czy zadań);
- polityki rachunkowości przedsiębiorstwa, która informuje o obszarach wyceny, jej metodach, parametrach, założeniach;
- wycenianych składników, tj. informacji na temat wartości początkowej (kosztu historycznego) oraz kwoty przeszacowań dokonanych na dzień bilansowy;
- działalności operacyjnej, tj. znajomości zdefiniowanego przez przedsiębiorstwo jej zakresu oraz umiejętności prawidłowego przyporządkowania przychodów i kosztów do tej działalności;

³¹ Zakłada się wręcz, że sporządzający model będzie dysponować wiedzą oraz doświadczeniem w zakresie rachunkowości.

– ryzyka prowadzenia działalności operacyjnej oraz powiązanych z nim potencjalnych kosztów (rezerw).

Przedstawiony model sprawozdawczości przepływów pieniężnych jest w zasadzie pierwszą próbą opracowania kompleksowego systemu generowania informacji o przepływach pieniężnych, który można wykorzystać jako element raportu biznesowego przedsiębiorstwa. Wymaga on z pewnością dodatkowych przemyśleń, a przede wszystkim doprecyzowania przed próbą zastosowania go w praktyce. Praktyczne wykorzystanie modelu, biorąc pod uwagę wszystkie jego poziomy, wiąże się z dodatkowymi, często niemałymi kosztami wdrożenia w przedsiębiorstwach. Także umowność niektórych założeń modelu może budzić sprzeciw praktyków.

Zaproponowany model, poprzez wiele możliwości konfiguracji informacji finansowej, wydaje się jednak na tyle przydatny, że warto podjąć trud jego praktycznej implementacji. Nie podano w nim konkretnej, szczegółowej struktury pozycji sprawozdawczych. Podstawą dalszych modyfikacji modelu staną się ustalenia wynikające z obecnie prowadzonych badań i prac nad globalnym kształtem sprawozdawczości finansowej i biznesowej (np. wspólny projekt IASB/FASB). Przesądzą one o niektórych istotnych kwestiach, np. o podziale na rodzaje działalności. Docelowym zadaniem modelu jest powiązanie informacji retrospektywnej o przepływach pieniężnych z jej prawidłowym prognozowaniem. Informacje o przepływach pieniężnych w ujęciu *ex ante*, w odpowiedni sposób objaśnione i skomentowane, stanowią bowiem podstawę raportu biznesowego wpisanego w nurt zarządzania wartością dla właścicieli, co jednoznacznie ukierunkowuje dalsze badania w tym zakresie.

Rachunkowość zmienia się wraz ze zmianami w jej otoczeniu, a jej przyszły kształt to nowe, poważne wyzwanie, które przynosi XXI w. W dobie intensywnych działań w kierunku integracji rachunkowości finansowej i rachunkowości zarządczej sprawozdawczość finansowa, ewoluując w kierunku raportowania biznesowego, po raz kolejny zmienia swoje oblicze, dostosowując się do potrzeb informacyjnych jej użytkowników. Nowe podejście do kształtu i zakresu raportu biznesowego powoduje i determinuje powstawanie nowych koncepcji form przekazu informacji i tworzenie modeli sprawozdawczych, które udźwignęłyby ciężar odpowiedzialności za kompletność, wiarygodność, rzetelność i przejrzystość tych informacji. Modele te mają swoje zalety, wady i ograniczenia. Trudno w tej chwili jednoznacznie stwierdzić, czy wejdą na stałe do praktyki rachunkowości XXI w. Jak podkreślał M. Glautier, „czas jest papierkiem lakmusowym, który zadecyduje o tym, które z dzisiejszych realiów staną się w przyszłości

mitami, a także które z obecnych mitów staną się w przyszłości realiami, w miarę ewoluowania doktryny rachunkowości” (Glautier 1999, s. 24).

Profesor A. Jarugowa głęboko wierzyła, że myśli teoretyków z początku ubiegłego wieku niejednokrotnie zainspirują działania w kierunku nowego modelowania odwzorowań globalnej rzeczywistości gospodarczej. Autorzy niniejszego tekstu swoją pracą i doświadczeniem chcieli dać świadectwo Jej dokonań oraz złożyć hołd Jej wiedzy, otwartości umysłu i zaangażowaniu w kształtowanie oblicza rachunkowości XXI w.

Bibliografia

- Burzym E. (1992), *Rola biegłych księgowych w rozwiniętej gospodarce rynkowej oraz warunki ich działania*, „Rachunkowość”, nr 7.
- Jaruga A. (2007), *Perspektywy rozwoju rachunkowości w świetle konwergencji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, [w:] *Rachunkowość wczoraj, dziś i jutro*, SKwP, Warszawa.
- Jarugowa A. (1986), *Rachunek kosztów w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, PWE, Warszawa.
- Jarugowa A. (red.) (1991), *Współczesne problemy rachunkowości*, PWE, Warszawa, 1991
- Jarugowa A. et al. (1992), *Rachunkowość finansowa*, Rafib, AFiB, Łódź, 1992
- Glautier M. (1999), *Teoria rachunkowości w zmieniających się warunkach. Związek z realiami i przyciąganie mitów*, „Monitor Rachunkowości i Finansów”, nr 12.
- Kosiol E. (1978), *Pagatoric Theory of Financial Income Determination*, Center for International Education and Research in Accounting, Illinois.
- Messner Z. (1999), *Funkcje współczesnej rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej”, t. 51, SKwP, Warszawa.
- Osbahr W., Nicklisch H. (1923), *Die Bilanz vom Standpunkt der Unternehmung. Die bisherige und zukünftige Gestaltung der Grundfragen des Bilanzproblems*, Haude & Spener, Berlin, Leipzig 1923.
- Scheffs M. (1938), *Oznaczenie wartości przedmiotów bilansowych*, Wydawnictwo Związku Księgowych w Polsce, Poznań.
- Śnieżek E. (2008), *Sprawozdawczość przepływów pieniężnych. Krytyczna ocena i propozycja modelu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Śnieżek E., Wiatr M. (2011a), *Interpretacja i analiza przepływów pieniężnych, ujęcie sprawozdawcze i menedżerskie*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Śnieżek E., Wiatr M. (2011b), *Raportowanie przepływów pieniężnych w kontekście zmian we współczesnej sprawozdawczości finansowej*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Szychta A. (1996), *Teoria rachunkowości Richarda Mattessicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości. Studium metodologiczne*, FRRwP, Warszawa.
- The Conceptual Framework for Financial Reporting* (2010), IASB, IFRS Foundation, London.
- Wiatr M. (2012), *Koncepcja bilansu według teorii Wilhelma Osbaha jako kierunek doskonalenia sprawozdawczości finansowej – propozycja modelu*, rozprawa doktorska, Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź (maszynopis powielony).